

ఈ ర చ యి త వే —

సారంధ (పద్యకావ్యము)

అరుణ కిరణాలు (ఖండకావ్యము)

ఉల్లా — సీదా (Satire)

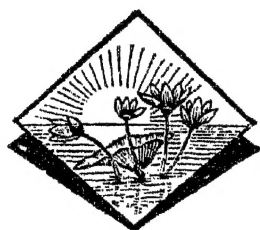
ముఖచిత్రము :-

శ్రీ అంకాల వేంకట నుబ్బారావుగారు

భీమవరం.

శ్రీ

పండితరాయలు.

రచయిత

విద్వాన్ కొండూరి నరసింహం

ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకుడు

శ్రీ జూహుడి గంగయ్య మెమోరియల్ హైస్కూలు

భీమవరం.

ప్రభుత్వ ముద్రాణము.
అన్ని హక్కులు రక్షితము.

1949.

వెం 1-4-0

“ఉ ద య ని”
వీమవరం.

అవతారిక.

పండితరాయలు,

జ్యోతిర్మయమైన సంస్కృతవాఙ్మయమందిరమున నుపాసకులై
యుపవసించి ప్రజ్ఞాలోక ప్రదీప్త హృదయలై, సర్వాంగ సుందరము
లైన కృతులను సృజించి, వాగ్దేవికి నమర్పించి యశస్తిలకులైన భారతీయు
లలో నాంధ్రులగ్రహీతముల నలంకరించిరి. కాళిదాసుమహాకవికీడైన
భవభూతివలె పండితరాయలు తెలుగుతల్లి కడుపునపుట్టి దశదిశల
పరిజ్ఞాపాణింధమమును మోగించినాడు. ఇరువురు మహాపురుషులును
గోదావరీతీరమున నుదయించినవారే!

ప్రకృతి గ్రంథమందలి పుటలలో మనోహరధునీ దృశ్యమొకటే
ఏవన్ శైవలీనీకూలమున జనించిన షేక్స్పియర్ మహాకవి చదివిన
చదువంతయు నీ గ్రంథములోనిదే! సత్యలోకములోని సరస్వతివలె,
కుంజవాటికలో, మాలతీ మందిరములో, శాంతియుత గురుకులములో
పరిధివిల్లు ప్రకృతిమాత నాశ్రయించి, ఆమె స్థస్యమునుగ్రోలి కవిడింభ
కులు అనల్ప ప్రజ్ఞునందీ మురియుచుందురు. నింగినుండి జలజలరాల్లు
చంద్రికలను కబళించి కడలిలోని కరణ్ణువ్వుంగునట్లు కళోపాసకుని
హృదయమందలి నైసర్గికప్రతిభ చైతన్యార్కమరీచి గుచ్చము స్పృశిం
చినంతన ప్రస్ఫుల్లముఖమైన శశిపతీసుందరివలె నవనవోన్మేషశాలినియై
వెలయును.

శ్రీరామునకు గోదానరీసరిత్తి లకమెట్లు సంతోష జనకమైనదో సౌందర్య పిపాసువులైన కవులకును ఆ ఝరీమతల్లి ప్రమోదదాయకమైన పూతభావనరిల్లలామయై వారి కృతులందు వెలాలెను. రామ కథా మృతమును జగతికి ప్రసాదించిన కవికోకిలవలె భవభూతి పండితరాయ ప్రభృతులు కవితా సీయాషమును ఆనందవృత్తుల మానసాంజలులందు నొడ్డించిరి. కోయిల కుత్తుకలో, రాయంచయ్యయ్యారములో, నెమలి నెలత సింగారములో, ఇందిదిర ఝంకృతిలో, వికసితకుసుమ హృదయ ములో, జాంబూనదమయాఖములో, చుక్కచెల్వ కన్నునైగలో, చిరుతరగిల గుసగుసలో వెలయు సృష్టికర్త యుద్దేశములను గ్రహించి సుజ్ఞాన బంధురములైన సూక్తుల నుచ్చరించిరి. వియన్నదులైన గోదా వరీ గంగలనాశ్రయించి, సౌందర్య సందీపితమైన ప్రకృతి :ప్రబోధించు పాతములకు వీనులాగ్గి, భావోద్వేగ భరిత హృదయుడై జగన్నాథ పండితుడు ఉదాత్త కృతులను రచించి సారస్వత సామ్రాజ్యమున సమ్మాప్త యొప్పెను.

విద్వాన్ కొండుారి నరసింహంగారు ఈ మహాత్ముని కవిత్వము లోని తత్త్వమును, జీవితమందలి మహత్త్వమును హృదయంగమొన రించుకొని, అనల్పమైన శక్తితో ప్రస్తుత గ్రంథమును రచించిరి. గ్రంథ మందలి ప్రతి పద్యము రసబంధురమైయున్నది. రంగారు బంగారు కయినేతలో నవరత్నములను స్థగితమొనరించు శిల్పివలె, తమ వాగ్భాషణములందు వీరు వెలలేని మానికములుపోలు తలపులను జొనిపిరి.

ఎట్లవసరమో సుందరశబ్ద గ్రథన మందలి కౌశలముకూడ అట్లే యవసరము. కఠిన శిలలతో నగ తయారుకాను, వాడి కంటకములతో లలితమైన మాల సృష్టి కాదు. శయ్యలోని సౌకుమార్యముపై కవి మనసు నిలుపును. సౌష్ఠవ సంపన్నయై, సౌందర్యరాసియైన కావ్య రమణు సృజించుటకై ఈశేషు తపించును. రసానుభూతినంది పాఠకలోక హృదయమున నీతడు రసరత్నాకరమును సృజించును. జీవాత్మకు సదనమై దాని చెయువునకాటపందిరియై అధిష్ఠానమై శరీరమెట్లొప్పునో భాసురభావమునకు సముచిత భాషయట్లే కనదురు శరీరగ్రథనమై తనరును.

విపణిపీఠిలో వణిజులు తమ వస్తువులను ప్రదర్శించునట్లు కవీంద్రుడు తనయూహలను బట్టబయలొనరింపడు. అల్పాక్షరములందనల్పార్థము నిమిచ్చి వ్యంగ్యభూయిష్టమైన రచనమునతడు సృష్టించును. చిన్న మలికనుండి వెలారు పరిమళము నర్వదిశలందెట్లు గుప్పున నుప్పొంగునో సుమనద్భుత సుకుమార పదమునుండి విశ్వవిస్తృతము కాజాలు భావ సౌభముద్భవించును.

తన హృదయ క్షేత్రమున పడిన భావబీజమునుండి తన పైడి పంటను తానే పండించుకొనవలెనని ప్రతిభా సమన్వితుడైన పతిత మక్కువపడును. ధ్వనిగర్భితమైన సాహిత్యసృష్టిపై దృష్టిపడినపుడే నిజా శయచరితార్థతగాంచి యీతడు మురియును. పాఠకుని మనసునకు వ్యంగ్యము ప్రీతికరమైన కొంతపని కల్పించును. సందర్భశుద్ధిని గమనించి, బొచిత్యముననుసరించి, పదప్రయోగమొనరించి, రసభరిత భాస్వదా శయమండిత వ్యంగ్యవైభవ ప్రదీపిత కృతులను సృష్టించు కవియే అట్టి పతితకు ఆరాధ్య దైవతమైయుండును.

ఈ నాహిత్యాశయముల నెఱిగియే నిద్వాన్ సరసింహంగారు ప్రస్తుత గ్రంథమును రచించిరని ఇందలి పంక్తులను రెప్పువల్పక పరిశీలించు పాఠకులెఱుగుదురు. వీరి శిల్పకౌశలమును సరమానందముతో పోశంపించుచు, మన మహాకవులుదు వీరున్నత స్థానమలంకరించువారని ముక్త కంఠముతో వచించుచున్నాను.

రమణీయమైన ప్రకృతి కవితకెట్టి భావశబలత నొసగునో తొలుత దెలిపితిని. సకల కళాణ నాహితీ చక్రవర్తులెనయు నుపనిషదాశికి హృదయసీమయైన కోనసీమలో జనించిన జగన్నాథుడు ప్రకృతి వలన పడసిన అభ్యుదయమును శ్రీ సరసింహముగారు చక్కగ వివరించిరి. చూడుడు.

నవచైత్రపుష్ప సన్మాన సారథవీచి
తన వాసనా త్జ్ఞానమెనసిచూప
పాషాణభేదనా పాటవగ్రీష్మాత
పచ్చాయ- వాగ్వాద పటిమనింప
రసమూర్తులౌ దివ్యరమ్య మేఘవితతి
ఊపితమరు ఘామి నేదఁదేర్ప
స్నిగ్ధమందర చలత్ శీతలవాయుపుల్
మానిత కమగ్నప్రతనునేర్ప

ప్రకృతియను పాఠశాల లోపలను మనలి
చిల్కలును, కోయిలల్ కూడి- చేరి- చదువ-
అలరి శృంగారరస వీధులందతండు
పొగ్గుఁదొట యెఱుంగరు- పొరులవట.

మీ భావనాశక్తి అద్భుతమైనదని దృష్టాంతికరించు పంక్తులెన్నో
గ్రంథమున గాననగును.

బంగరుతీగలన్నియును బైకొని రంగులఁబూసినట్లు సంత
ధ్యాంగన శంకణాగ్రిరుచులందు వెలింగెడి గౌతమీనదీ
సంగలసత్తరంగముల స్నానములాడెడి దాగ్యమింక మా
కుంగలదా" యటంచు మదికోర్కెలుమాత్రము బెగ్గడిలెడిన్.

మామిడిగున్ననీడలు, ఘమంఘమలాడు కవిత్వలేఖిని
ప్రేమగభీర హృద్భ్రమరలీలలు, లేతవిగుళ్ల నెయ్యముల్,
కోమలకోకిలార్ద్ర కలకూజిత బంధుసగంధ బంధముల్,
ఏమరియుందమన్న భ్రమియించి కలంచును లోనిలోకమున్.

ఒక శరదాగమనంబునకె- ఉబ్బిరి- దంపతు లేయలొక్క పేర్
మకృత మధూర్మితానికర మాధురులందిరొ; ఏ విశాల రా
గకలిత సూత్నచందికల- కమ్మని- తేనెలనానిరో? వినో
దకృతి విలీనమైనది సదాగతి స్వప్నకథాకర్మమంబునన్.

వాకిట లేగులాటుల గుణానులపైఁబయినల్లబిల్లిగాఁ
బ్రాకిన సన్నజాణిఁగల పందిరినుండి శశాంకరేఖికల్
సోకినవేళ-నీనయన సుందరదృష్టి సువృష్టులై ననున్-
తాకినవంచు- కల్పితవృథా పరితుష్టులు కష్టమౌ ప్రియా :

కల్పితరంగశల్లల ధగద్దగలీను హృదంతపీఠికన్
నిల్పి, అనల్పరాగరమణీయసుమాంజలులిచ్చికొంచు సంత
కల్పవికల్పభావముల కామితమంచు మనోజుఁగొల్పు, వా
క్కిల్లుల నూత్నదంపతులఁజేరుదుట న్యాయమ; అవియోగముల్.

పండితరాయని దేశభక్తికి పీఠిపీఠుడైట్లుజ్ఞులంచెన్ వీక్షింపుడు.

తెనుగుందేశము కొమ్ములున్న లసదుద్దీప్తాగ్రసత్పాండితీ
ధనులున్నట్టి పవిత్రభూమియని, ఆ దర్బారు గుర్తించ నా
యనుగుండల్లికి మొక్కి “జే” యనుచునిత్యం బభిప్రీదిన్-వెలుం
గనుజేతున్- కవిరాజ రాజపదలక్కెర్చ ధ్వజోత్తంసమున్,
నేయత్నించి నవాబు దెగదమున వాణిపీఠ శబ్దించి, స
త్యాయత్తప్రతిపాద్య నిత్యయమకాంతర్భూత సుశ్లోక హృ
ద్యేయుంజేసి, మదీప్సితార్థపద మస్తేయంబుగా నొందినన్
నా యాంధ్రావని దేశదేశముల సన్మానంబునుంగాంచదే?

జగన్నాథపండితుని జీవిత చరిత్రలో ముసల్మాను సంపర్కము,
యవనయవతీ సాగత్యమును రెండు ముఖ్య ఘట్టములు గోచరించును.
వీని విషయముల్లేఖింపబడినపుడు ఎందరెందరో యినికి పడుచుందురు.

ఒక మహాపురుషుని జీవిత విధానమునుగాని, ఒక మహా కవి
రచనా కాళమునుగాని గ్రహింపవలెనని మక్కువపడు సత్యాన్వేషి
వ్యక్తి గూర్గాగ్రధనమునకుతోడైన సమకాలపరిస్థితులను, స్థలపరిస్థితులను
జాగరూకతతో పరిశీలించును. నేటాక కాలమందును, స్థలమందును
ప్రచలితములైన సూత్రములను, సిద్ధాంతములను పురస్కరించుకొని
చేయువిమర్శ దోషభూయిష్ట(anachronism)మగును.

కీర్తిస్త్ర శకము 15, 16, 17 శతాబ్దములందు భారత వైజ్ఞానిక
రాజకీయ చరిత్రలెట్లు నడచినవో తెలిసికొనినపుడే పూర్వోక్త ఘట్టము
లను నిష్పాక్షిక దృష్టితో వీక్షింపజాలుదుము.

వైష్ణవమత ప్రాంగణము కడుంగడు విశాలమైనది. కీర్తి|| శ||
పదునేవ శతాబ్దములోవరలిన శ్రీచైతన్యస్వామి శిష్యులలో ముఖ్యులు
మువ్వరు ముసల్మానులు. వీరిలో ప్రధానుడైన యవన హరిదాసు

అక్కరు సాదుషా ప్రస్తుతినందినాడు. శ్రీ రూపనాథుని గోస్వాములు హిందూమహమ్మదీయుల భక్తిశ్రద్ధలను పడయువారు, వారణాసిలో వసించెడు ముసల్మాను నేతగాడు రామానందుని శిష్యుడై రామసంకీర్తన మొనరించువాడు. సిక్కు మతస్థాపకుడైన గురునానకు హిందూ మహమ్మదీయుల మతములనుండి బహుళాంశములను గ్రహించెను. రాజకీయ రంగములో హిందూ మహమ్మదీయ సఖ్యమునభిలషించిన అక్కరు నైజానిక ధార్మిక ప్రాంగణములందలి పూర్వోల్లిఖితసామరస్యమును గమనించి అది తన యాశయసిద్ధికి తోడుపడునని విశ్వసించి సర్వతోముఖ సంఘీభావమునకు నలసిన వ్యవస్థలను స్థాపింపగడగినాడు. అశోక, కనిష్క, శ్రీహర్షులు హిందూ బౌద్ధవిజ్ఞాన మహోద్యమములకు ప్రోత్సాహములను చేకూర్చినట్లు అక్కరు, షాజహాను చక్రవర్తులు హిందూమహమ్మదీయ విజ్ఞానముల కలయికకై శక్తివంచనలేక కృషి సలిపిరి. ఇరుజాతులవారికి వివాహములు చేయించిరి. షాజహాను శరీరములో సగము హిందూరక్తము ప్రవహించెను. ఆతని పెద్దకొడుకైన దారా సంస్కృత పరిష్యన్ భాషలందు కోవిదుడు. ప్రధానములైన ఉపనిషత్తులను, యోగవాసిష్టమును, భగవద్గీతను పరిష్యన్ భాషలోని కాళిడనువదించెను. షాజహాను తరువాత, నియమము ననుసరించి జ్యేష్ఠ పుత్రుడై చక్రవర్తియైయుండినచో, మన చారిత్రక స్రవంతి పీయూష భరితమైయుండెడిది. అందు రక్తపూరమును భారతాంబ కన్నీటివెల్లువ చేరకుండెడివి.

దారాకును, పండితరాయలుకును ఆంతరంగికమైన మైత్రి యుండెడిది. విజ్ఞానకేంద్రములో నిరువురు ఒకరికిొకరు సన్నిహితులైయుండువారు. దారా దుర్మరణమునకు గుఱియైనపుడు పండితరాయలు డిల్లీ గర్భాగునుండి కదలిపోయెను.

“శిల్పీశ్చరోవా! జగదీశ్చరోవా!” అనుచు స్వస్థలమునుండి
 అపద్యోక్త జగన్నాథసంశీతుడు కదలిపోయి: ప్రత్రయూత్రయందు విజయ
 ధ్వజమునుచేబూని శిల్పీసమాశ్రిత్య సాజహన్ ఆస్థానములో కవి
 సామాశ్రిత్య యొప్పెను. సాజహన్ చక్రవర్తి కళోపాసకుడు, సౌందర్య
 పిపాసువు. తాజమహల్ తొలుత నాతని హృదయములో సృష్టి యా
 యెను. పండితరాయని దివ్యప్రతిభకు ఆశు జే జేలు పాడుటలో అక్క
 జమేమియులేదు. ఆతని యాస్థానమునుండి “భామినీ విలాసము” (భూ
 మనీ విలాసము) “రసగంగాధరములు” “జేతాటనమునకై వెడలుట
 వింతకాదు.”

ఇక లవంగి? ఈమె నుందరి, నవాబు పెంపుడు కూతురు.
 లవంగీపతి సార్వభౌముని జామాతయగునుగదా! పదవీప్రలోభమనుడు
 శిల్పీదర్బారు వాతావరణమనుడు, కాలప్రభావమనుడు, స్థల ప్రభావ
 మనుడు, సౌందర్య సామాజ్య పట్టాభిషేక ప్రభవమనుడు, పూర్వజన్మ
 కర్మఫలమనుడు : ఇనియన్నియు తమసంయుక్త శక్తులను పురస్కరించు
 కొని ముంగండలోని పేదశాపని నెదుర్కొనలేదు. శిల్పీ దర్బారులోని
 ఆస్థానకవిని మార్కొనినవి! వజ్రనంకల్పమనుడు, అనిర్వచనీయ ధృతి
 యనుడు— ఇది నిప్పచ్చరమందలి మహావీరునకే స్వతస్సిద్ధములుకదా!

పూర్వోక్త చారిత్రకాంశములపై మనసుంచుటచే కాబోలు ప్రస్తుత
 గ్రంథకర్తగారు లవంగీ పండితరాయల సఖ్యమునుగుఱించి,వియోగము
 నుగుఱించి విఘ్నముగా వ్రాయుటకు సాహసించిరి.

ఔరంగజేబు కాలములో హిందూమహమ్మదీయ సఖ్యము సె
 రాబందుగుంపు వ్రాలినది! బ్రిటిషుమహాయుగమావర్భవించినతర్వాత
 హిందూముసల్మాను సంస్కృతులు మఱింత దూరస్థములగుటకు విదే

శీయ ప్రభుత్వము విశ్వప్రయత్న మొనరించి నెగ్గినది. సంస్కృతులు వేరైనపుడు గుండెకలయిక గగనకుసుమమే యగునుగదా ! విఘోరగము వలె వైషమ్యము విజృంభించుగదా ! క్రౌర్యము ఒడబాసలమై ఎందరెందరినో కబళించునుగదా ! ఇప్పటి స్మృత్యధమునుఁజేటి మూఁడుశతాబ్దముల నాటి కవి పండితుని జీవిత ఘట్టములను పరీక్షింపరాదుకదా !

లనంగీఘట్టమెట్టిదో కాశీవిశ్వనాథుడెఱుగును. పండితరాయల జీవిత ప్రభావమును కవితావైభవమును, పరమశివునకును, లోకపావనియైన గంగాభవానికిని ప్రమోదమునేచేకూర్చెను, మహాత్ముడైన కవివాక్యే పంచభూతములను సైతము శాసింపగలడు. పండితరాయలట్లు

శాసించి విజయుడాయెను. అతని వాగ్ధ్య లోని మహిమవలన గంగా ఝరి పొంగినది. తస్మయత్వమందు మునుంగు ముని హృదయమట్లు పండితరాయలు దివిజకల్గొలిసి ప్రేమపూరమున మునింగెను. నిష్ఠురులెవ్వరైన ఆ మహాత్ముని జీవితమున నెరసుచూప సాహసించినను, అదియాపూరమున ధౌత్యమైనదని గుర్తింతురుగాక !

ఈ పవిత్ర గ్రంథమును ముద్రింపించి కాన్కగొన్న మహనీయులు శ్రీ రాజా జూపూడి కేశవరావు జవీందారుగారును, పండితరాయల జీవితమండలి తుదిఘట్టమును నేరిమితో ముఖపత్రముపై చిత్రించిన శ్రీ అంకాల వేంకట సుబ్బారావుగారును వందనీయులు.

అంధ్ర మహాజనులు ముఖ్యముగ సారస్వతోపాసకులును, విద్యాధికులును, విద్యార్థులును ఈ గ్రంథము నాదరింతురుగాక !

Camp :- కలకత్తా.

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి.

M. A., B. L. Eto.

25—6—1949.

Lecturer : S.R.R. & C.V.R. College
BEZWADA.

అ భి ప్రా య ము.

మిత్రుడు విద్వాన్ కొండూరిచే రచియింపబడిన "పండితరాయలు" ఆవ్యంజయ బహిరించితిని.

ఆంధ్రుల గీర్వాణభాషా వైశిష్ట్యమునకు భారతనీమల జయధ్వజమెత్తిన రసగంగా ధరకర్త జీవితమందలి రసవత్తర ఘట్టములను సుకుమారతైలిలోఁజూపఁగల్గిన ఉచితస్మృతి. ప్రతిపద్యరసోచితమైన భావశబ్దత యలవడుటచే, సరిణతశబ్దసంగ్రహమున ప్రౌఢిగనుటచే "విద్వాన్ కొండూరి" కవిత్వకమునకుజ్వలరత్నమైనాడు. యువలోకమునవీరనికి సమున్నత భావి గోచరించుచున్నది.

జగన్నాథపండితుని తైత్రయాశ్రమీతడు హృద్యముగా చిత్రించినాడు. అవంగీ పండితరాయల వియోగమునీతడు వ్యంగ్యముగ, ప్రౌఢముగ రచించి చక్కని శిల్పియని పించుకొనినాడని నా విశ్వాసము.

ఆయుద్యానపుఁ బూవులీగిరులలోయన్ బూయుపుష్పంబులున్
సాయుజ్యంబునుగోరి శీర్షములవంచన్ స్వామిపాదంబులం
దేయౌదార్యముఁజూపునాతడు ప్రియా : ఏమెంచుచున్ మానవుల్
ఈయుద్ధంబుల జాతిజాతికని కల్పింతోయనంతంబుగన్.

అను పద్యము పవిత్రతమగు జాతియైక్యతను ప్రబోధించుచున్నది. ఈ భావసూత్ర ముపై నవలంబితమైన పండితరాయల జీవితవృత్తము పునీతమైనదనవచ్చును కవి, పండి తుడు, సంస్కర్త, సౌందర్యోపాసకుడు, రాజకీయవేత్తయగు పండితరాయని ఈషల్లలిత కళారేఖలరూపించి విద్వాన్ కొండూరి యఖోచిత భాషానేప చేసినందులకు ప్రశంసార్హుడు.

చూపులు తూపులై విజయశోధనజేసినవో నవోదయ
స్థాపితదీపితాగ్రకర సజ్జితహృజ్జిత రాగశయ్యవై—
ఏపరిణామ సత్పరిణయేచ్ఛల నిద్దరియంతరంగ గా
ధాపరిపూర్తి పూర్తిఁగని దవ్వలనవ్వల నవ్వకొన్నదో.

పండి అనేక పద్యములు ఈ కవియొక్క శబ్దాలంకారప్రేమను చాటి చెప్పుచున్నవి. యమకకవి చక్రవర్తియగు జగన్నాథుడు ఈ కవికి అత్యంతము అభిమానుడని తెలియు చున్నది. సలక్షణమైన యిట్టి చిన్ని కావ్యములు విద్యార్థులకెంతేని యుపకరింపగలవు....

రసజ్వలీతని నాశీర్వదించుదుగాక.

మారుటేరు, |
20-5-1949, |

ఉభయభాషాప్రవీణ,
ఆ కెళ్ల గోపాల కృష్ణ శర్మ.

మ న వి

సహృదయుల యాదరాధిమానములచే నా కవితాలత చిగురులు తొడిగి, మొగ్గవిచ్చనుద్యమించినదని నా విశ్వాసము. కించిట్లు కృతులు సృజింప సాహసించుట వింతయేయగునుగదా ? నా యీ స్వల్పభాషాసేవకు దోహదమిచ్చుచున్న మిత్రులందఱికిని కృతజ్ఞుఁడను.

అసవరతము నాకవలంబనమై యాదరప్రోత్సాహములనిచ్చుచున్న శ్రీరాజా జూపూడి కేశవరావు జమీందారువారికి ఆజీవితము ఋణబద్ధుఁడను.

బహుభాషాకోవిదులు, ఉపన్యాస చక్రవర్తులు, విమర్శకాగ్రేసరులు నగు శ్రీ జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి, M. A., B. L. గారి “అ వ తా రి క” మకుటాయమానముగ నా గ్రంథమునకు లభించుట నాయదృష్టము. వారికి నా ఐనమ్రపూర్వక నమస్కృతులు.

చిత్రకళాకుశలురు, అంతర్జాతీయ ష్యాతిగొన్న లలిత కళానిధులునగు శ్రీ అంకాల వేంకట సుబ్బారావుగారు ముఖచిత్రము వ్రాసి నా గ్రంథమున కలంకృతిఁదెచ్చిరి, వారికి నా ధన్యవాదములు.

దీనిని సుందరముగా నచ్చొత్తి యిచ్చిన “ఉ ద యి ని” వారికి నేకృతజ్ఞుఁడను.

నా యభ్యుదయమునభిలషించి యీ చిన్ని కావ్యము నాదరింతురని పాఠకలోకమునకు వినతిచేయుచున్నాను.

వినముగ్రిడు.

విద్వాన్ కొండూరి నరసింహం.

పోషకులు
శ్రీ రాజా జూహుడి కేశవరావు
జమీందారువారు
భీమవరం.

రచయిత
విద్వాన్ "కొండూరి"

పండిత రాయలు

అతఁడు పసిడికిఁ బరిమళమబ్బినట్లు
గుణము నమృత గల్గిన కోవిదుండు
కాని—ఏండ్లును పూండ్లును గడచుచున్న
కడుపునిండించుకొను తోవఁగానలేడు.

చదివిన దానిలోన, సరసత్వము చిప్పలు సత్కవిత్వ సం
పదల వెలార్చి, శాస్త్రపరిభావన మోడగు జాతికాయువున్
పదును లగించి, పేర్వడసి, పండితసత్కవియయ్యె, ఐన, ఆ
హృదయము సొమ్మసిల్లినది, ఏమి వచించిరచింతునాతనిన్.

తాను జన్మించినదియొ విధాత్మకులము
సకల కళ్యాణసాహితీ చక్రవర్తు
లెనయు నుపనిషదాశికి హృదయసీమ
కొమ్ముతిరిగిన కివులుండు కోనసీమ.

నాణెమగు పేరుగా జగన్నాథుడనుచు
తల్లిదండ్రులు పిలుచుచుఁ దరలినారు
వాని జన్మము ముక్తి సోపానపంక్తి
సృష్టిఁ జేసెనటంచు వచించఁ బ్రజలు

త్రోవలులేక వేరొకట - తోరణముల్ తెగఁద్రొంపి తెల్పి, సం
భావనలూచిలాగుటకుఁబర్పిడునా శతమర్కటమ్ములం
దేవముఁజూపునాతఁడు మహేశుకృపన్ జనియించినట్టివి
ద్యావినయోదయ ప్రథితధర్మనిబద్ధ వచోవిభూతిచే.

వేదయుగంబు కన్మొగుచుబిమ్మట, బ్రాహ్మణజాతికాయువు
భేదిలువేళలందు - నిరుపేదకుటుంబములోజనించ, స
మౌదమునందగాఁదగునమోఘయశఃప్రసవాభివృద్ధి సం
పాదితమెట్టులొను ప్రభఁబాసిననీతివిరుద్ధ భూమిలో.

తానుధరించుకొన్నది - యథాతథమార్గవిభూతి సంస్థితో
ద్యావపరీమశక్తుసుమదామము, తద్గళసీమలోన పెం
పూనమెఱుంగులీను - అధివోయిన - ఏబిరుదేసలేదు సం
స్థానములందునారృటిగ స్థానముఁగొందమటంచునెంచినన్.

తానుగడించుకొన్నది - వృథాగనెకాలములోన నీనమై
మేను త్యజించునన్న భయమేమియులేని పరార్థసత్త్రియా
భ్యానమహాంధ్రసంస్కృతి. - అఖండముగావెలుగొందు-అంతియే
కాని - కనంగరావితరకామిత సంపదలొక్కపేనియున్

తాను వరించుకొన్నది - వృథాసమయించు నటించు, ఛాందసుల్
పూనంగ భీతినొందు పరిపూతమనోజ్ఞ మహాకవిత్వ సం
ధానము, - కాని - యౌవనముదమ్మును వమ్మునుజేయువైదిక
ధ్యానము కాదు - అద్భిచన దర్పమెల్లర్చగలేదు వానిలో

పదునారేడులు నిండిపారిన కవిబ్రహ్మార్ద్ర వాక్పూరసం
పదలందేలినయాతఃకెన్నఁ డును లోభావింపఁ దేదోవిధిన్
మది తృప్తిల్లగ - ఏవిలాసినినొ లేమన్ - పెండ్లియాడంగ - టె
నదియున్ జెల్లునె బీదవాఁ డు హృదిలో వాంచియేమెంచినన్

పేదరికమ్ము సుశ్శెగసి, పీడనుబెట్టినలెక్కఁ జేయఁ దోఁ
గాదనుసందియమ్మెనసి, కాయమువోయినఁ జేయఁజొవఁదో
రా - దినమెట్టులేఁ గునని యాతఁడు దైర్యమునందునాఁ సుధా
మోద కవిత్వసంపదల మున్నిన వానికి రాజ్యమేలనో?

గాతమిలోనమున్నలిడి, కాంతులఁజిమ్ము విభూతిరేఖలం
దాతరుణుండు, కావి, మెయిదాలిచి, బంగరురంగులీను జా
లాతపభాసి భాస్కరునిహాస్యము చేయఁగలట్టివాడు - ఔ
నాతఁడుషన్సతీ హృదయమందె శయించినమూర్ఖుఁ డెట్లగున్

తన పాండిత్యమొ - ఉప్పరాతికినిరాదంచెంచి, ఆతండునె
మ్మనమందెట్టియధైర్యమున్ బడఁడు - సామాజ్యంబుగెల్వంగజా
లినదీనత్కవితావధూటియని గర్వించున్ “భళి”యంచునే
ధనమున్ గోరఁడు, వానిచిత్తమటు సన్మానంబునే కోరెడిన్.

తనకవిత్వామేయ దర్పాతియమకమ్ము
గాతమికే నడకలను నేర్పె
తనగానమాధుర్యధార వారక పొంగి
స్వర్గలోకంపు నేస్తమును గాంచె
తనప్రౌఢవిజ్ఞాన తార్కికవిభవోక్తి
సంజ కెంజాయల ఛాయనింపె
తన సాహితీ మహా ధర్మగర్వవిలాస
శేషుని శీర్షమున్ జీల్చివేసె

తాను పట్టిన పట్టులో ధర్మమెఱిగి
కార్యసాధనముండెయు కవియతండు
ఆ జగన్నాథు సాటి చేయంగదగిన
దేమియున్నది, కన్నదీ, సృష్టిలోన.

చిటి పొటి పద్దెముల్ చదివెచ్చెప్పెడి వాని మృదూత్తిలోన-ఏ
పటునట నాకృతింబడి ప్రపంచము లూగునొ, ఏ మనోల్లసత్
స్ఫుటద మృతాంశువుల్ తెరలి భూతగణంబులు తృప్తి నందునో
అట, గలవారెఱుంగరు పరాన్నభుక్షులు వారలందఱున్.

ఏమో! జగ్గడువ్రాయు నిక్కయితకై, ఏరాజు మోహించి, స్వ
ర్ణమోదోత్తమ సింహాసీనిడి యాయంబోవునో గ్రామముల్?
ఏ మూర్ధన్యుడు పాలకేయిడునొ, తానేమంత్రి-పై మోయునో-
ఈమూర్ఖుండు తలంచడంచు వెటకారితేగదా- ఛాందసుల్.

ప్రతి పద్యంబు రసోచితంబయి, ప్రభల్ పండించి, సర్వజ్ఞ స
మృతినే మూల్యముగాంచి, ఎన్నియుగముల్ మాయించరానట్టిసం
స్తృతి సన్మానములంది దీప్తిని మహాతూర్యంబు మోగించునో
మతి నూహింపరు విప్రనామకులు భూమ్యాకాశ సంశోధకుల్.

ఇంతవఱకును పొలిమేర తెరుకలేని
 వీనికవితట మెచ్చెడి పెట్టియెవడు?
 మించి కనకాభిషిక్తుఁ గావించు నెవఁడ
 టంచు నిగిలించు నటజన సంచయంబు.

నవచైత్రపుష్ప సన్మాన సారభవీచి
 తన వాసనా జ్ఞానమెనసిచూప
 పాషాణభేదనా పాటవగీర్షాత
 పచ్చాయ-వాగ్వాద పటిమనింప
 రసమూర్తులొ దివ్యరమ్య మేఘవితతి
 టీవితమరు భూమి నేదఁదేర్ప
 స్నిగ్ధమందర చలత్ శీతలవాయుపుల్
 మానిత కమ్రినమృతమనేర్ప
 ప్రకృతియను పాతశాల ^{అనీకము} సేకులను మనలి
 చిల్కలును, కోయిలల్ కూడి-చేరి-చదువ-
 అలరి శృంగారరస వీఘలందతండు
 పౌఢుఁదొట యెఱుంగరు-పౌరులచట.

అతడు దయాస్తమాన సమయంబులనుండి గ్రహించెనెప్పుడో
చితిబడి, కాలి, చల్లబడి జీర్ణమగున్- తనువంచు- ఇంతలో
మతినెదురయ్యెగీర్తి గొను మానవుడే చిరజీవియన్న భా
వతతి- అంతయాత్రకయి వర్తిలె- తత్సము పార్జనార్థమై-

పెలుచన్- పండిత కాండమున్ గెలిచి దిగ్వేదండ తుండాగ్రీ తీ
ర్తిలతాసూన మనూనమౌగతి సమార్జింపంగ వాంఛించునే
తలపుల్ చిప్పిలి గుప్పుమన్నవియె- తత్పాండిత్య తేజోమయుం
డలతిన్ వెల్వడె- జై త్రయాత్రకయి- గీర్వాణాభ్రపీఠీతతిన్

ఎంతజూచిన తన కవితాంతరంగ
భంగసరణిని గుర్తించు పొజ్జుడేడి
సరస ముగ్ధరసాలాగ్ర సీతులందు- హాళి
గంతులిడు మర్కటా? ముఖాలుతప్ప.

రచ్చంగట్టులనిల్చి సజ్జనుల దుర్భాషా? భూషించు వా
రిచ్చనిచ్చిన రీతి గూతురుగ- తానేలాగణింపంగ, నే
డిచ్చో చచ్చిన జన్మవ్యర్థమగు నంచెంచంగ- ఆ డెందమ
లైచ్చో నేగుట కామతించినదొ- సాయించెంగదా యాత్రకై.

ఈలలి, తోనసీమఁ బయనించినయాకవిచందుఁ డ్ర సాంద్ర రే
 ఖాలి, ఛగోళభూస్థలసమావృతదిగ్విజయాద్భ్రక్తికాం
 లాలితముగా-జిలుగునాచ్చనటంచుఁ దలంచ నేరదీ
 వ్యాలయ దుర్విదర్భమగుభాండసకోటి రసజ్ఞశూన్యతన్.

అదుగుల్ ముందురు సాగువేళ తనయాత్రార్థము-నేడున్న ఆ
 తడికల్ కూలినపూరింబల్లచట-వద్దంచుంబ్రమాదించునా?
 కొడుకున్ వీడిన తల్లిదండ్రులు ముముక్షుల్వచ్చి రోధింతురా?
 విడువన్ శంకిలనేల? ఆస్థలి-యశోదీప్తి విహారాస్థలో

పేరునాశించు మనుజు లెవ్వారు.గాని
 స్వీయనగరంబు విడచుట శ్రేయమాను-
 ఇంటగెల్వక రచ్చగెల్పేమిలేద?
 పెరటి చెట్టురె మందురావరయనిజము.

“పాండిత్యంబునఁబ్రజ్ఞలేనియతఁడే ఖావాలలోముగ్గి బ్ర
 హ్మాండంబంతటి కావ్యకర్తవలె వ్యాహరింపఁగా గోరు-ఆ
 తండండున్-కృతకృత్యతన్గననిచో దర్పించిపౌరాణికో
 ద్దండందొ-అదిలేక-దోషగుణ విస్తారాధివ్యాఖ్యాతయో”

అనుచు నీరీతిలోక యథార్థమరయ
నేరకయ పల్కు తుమర్చ నిశితబుద్ధు
లుండు చావుల విడి, రసలుట్టులుండు
ధర్మభూముల వెదుకఁగఁ దరలెనతఁడు.

ప్రాసినపద్మమున్ విని“భశాయని మెచ్చగఁలేని మూర్ఖ స
న్యాసులవద్ద వాసిఁగననొనె కపీందుగ్రిడు-పూర్ణచంద్రికా
న్యాస సుధారసమ్ముఁ దనివారఁగఁగోలని కాకఘాత మి
ధ్యానమితుల్-రసజ్ఞత నుదాత్తముగా-వివరించనేర్చునే?

పలుకుందొయ్యలి చేతీపీణీయ కవిబ్రహ్మస్యరంగస్థలిన్
చల దశాంతమనోజ్ఞ షడ్జమయుతస్థాయిన్ ధ్వనింపంగ, మీ
రలు మీరల్విని గౌరవింపుఁడని ఛారల్ సాచియాహ్వానముల్
సలుపంగవలసెన్-రసజ్ఞతలు నిస్సారమ్ముగా మారుటన్

జ్ఞాతిపర్గంబుపై గల్గురోతకొంత
జై త్రియాత్రకు వెడలు సుత్సవముకొంత
అడుగుసాగించబోయిన-అతనిహృదయ
కోశమున-లేకపోరేదు-కొంతచింత.

‘బంగారుతీగలన్నియునుబైకొని రంగులఝాసినట్లు సం
ధ్యాంగన కంకణాగ్రుచులందు వెలింగెడి గొతమీనదీ
సంగలసత్తరంగముల స్నానములాడెడి భాగ్యమింక మా
కుంగలదా” యటంచు మదికోర్కెలుమాత్రము బెగ్గడిల్లెడిన్.

మామిడిగున్ననీడలు, ఘుమంఘుమలాడు కవిత్వతేలిసి
పేర్చిమగభీర హృద్భ్రమరలీలలు, లేతచిగుళ్ళనెయ్యముల్,
తొమలతోకిరాద్దరి కలకూడిత బంధునగంధ బంధముల్,
ఏమరియుగదమన్న భ్రమియించి కలంచునులోనిలోకమున్.

తనసాహిత్యవికాసమూర్తిని చిత్రంబుంచి-విజ్ఞాన టీ
వన సౌభ్యార్థపదోపదేశియగు సవ్యాంశ్రీపురంధ్రీమణి
మణినిక్వాణ సువాక్పరిచారధరణీ మధ్యంబునోనాడి-ఏ
జనభాషావృత సీమనోబదుటకై -శంకించునాపాదముల్

దిల్లీపాదుష శిల్పపాండితి కళాదీనుండు, విజ్ఞాని, సం
పల్లాభంబులఁగోరివచ్చెడి కళోపాసుల్-కనన్ వచ్చినన్-
అల్లాపేరిట సత్కరించును మతేర్వ్యావిష్టుడే కాడటం
చుల్లేఖించు ముసాఫిరుల్పలుకులే ఉద్వేగమా గుండెలో.

బహుమానంబులకేమిగాని, నను, సంభావించి దర్బారులో
నహా: ఈతందె, చెబాపు రాజకవి యంచాడంగ, వాయెత్తలే
కహమునొదీడి, తదన్యపండిత మహాగర్వాతిరేకంబు ని
స్పృహనొందన్-మఱి-ఏమికావలెను దర్పించంగ నావాణితిన్.

అహా! ఎక్కడికిన సేమంగల ముంగుడాగ్రిహారంబు? ఈ
సాహిత్యార్థవమూర్తి యెవ్వడొకా? రాజా స్వాగతంబీయగా-
ఊహాపోహల దాటు గౌరవమదేమో! అన్నయాశ్చర్య సం
దేహంబులలిగించు నాడుగద: ఆంధ్రీ మాతృసంతృప్తి యుక.

దక్షిణదేశ సంస్కృతి, ఉదాత్త గభీర రసత్తరంగిణీ
శిక్షిత వాక్కుధాప్రసృతి స్నిగ్ధ మధూదయనవ్యరేఖితా
దీక్షిత సత్కవిత్వకృతి తేటపడంగ నవాబు హృద్దయా
లక్షితరమ్య సీమల నలంకృతి సేతున? నాయుపజ్జచే.

తెనుగుందేశము కొమ్ములున్న లసదుద్దీప్తా గ్రసత్పాండితీ
ధనున్నట్టి పవిత్రభూమియని, ఆ దర్బారుగుర్తింప నా
యనుగుండల్లకి మొక్కి "జే" యనుచునిత్యం బధ్రవీధిన్-వెలుం
గనుజేతున్- కవిరాజ రాజపదలక్షిర్హ ధ్వజోత్తంసమున్.

నేయత్నించి నవాబు దెందమున చాణిపీఠ శబ్దించి, స
త్యాయత్తప్రతిపాద్య నిత్యయమరాంతరూపత సుగ్లోక హృ
ద్యేయంచేసి, మదీప్సితార్థపద మస్తేయంబుగా నొందినన్
నా యాంధ్రావని దేశదేశముల సన్మానంబునుంగాంచదే?

అసుచున్ రాజనరేంద్రుపత్తనము-, సింహాద్రిన్- సమీక్షించి, తా
గనియెన్ ముంగల, పుణ్యతీర్థమును, రక్షదక్ష శిక్షేగ్రల
క్షణ లక్ష్మించిత దివ్యమూర్తి పదమున్ స్వాభ్యాంక విభ్రాజమున్
క్షణకాలంబున పాపముల్లులుచు స్థానమ్మున్ జగన్నాథమున్.

తానంబాడి పవిత్రతోయముల- సంధ్యన్వార్చి- వర్షాన- అ
క్షానాంధ ప్రతిరోధ దివ్యకళికా సదూపు చిదూప్స స
న్నానాలోక సృజత్కళామయు జగన్నాథుం బ్రీశంసించె, శ్రీ
ద్ధానమార్ద్రహృదంతరంతరిత సద్యః పద్యగద్యాత్మకై.

శ్రీ ఘన్మంగళమూర్తిః ఆర్తిజన సంశ్రేయోభిషా ర్తీ! భవ
న్నామాంక ప్రతిపాద దివ్యతను నన్ రక్షించవాంచించినన్
క్షేమారోగ్యయశః ప్రహృతునిగ నృష్టింతంగిలేవా? పృథ్వా!
నీ మంబన్న నెఱుంగలేని జనుడన్ నిన్నేమదిన్ నమ్మితిఁ.

నీ కరుణావళేళమున నేర్చిన మత్స్య-వితావలస లా
స్యాకృతి భారతీయ హృదయస్థలి నిల్చి నటించెడిది, ఆ
నాకవివాసులున్ పొగడునట్లు- యుగాలయుగాలకేని స్వా
మీ! కుమిలించు- మాతముణమీగు విధానమొనర్చ రావోకో?

చల్లని నీదయా హృదయ సారమరందముఁగోలి యుంటచే-
ఎల్లి- సమస్త భారత కవీంద్ర రణస్థలి భేరికొట్టి- రా
జిల్లెడి నాదురేఖని జయించిననాడె- భవత్పదాబ్జసం
పుల్లవిలాస రేఖల- ప్రభూ! లయమందితి నంచునెంచెదన్.

నీ సామ్రాజ్యమునందు భేదమురేపేనిన్ లేవు- నీసద్దయా
కాసారంబునముగ్గు ప్రాణులకు మోక్షంబిట్లు- నీతత్వమే
నా నద్వైత్తికిఁ గారణంబగుచు స్థానంబొక విభ్యాతికిన్
నా సామీ! రసశబ్దనాచుక జగన్నాథా విరోకింపుమీ.

ఈ రీతిఁబల్కు నట- హృద
యారాట మెఱింగినట్లు లాప్రభుతేజో
సారూప్యమవతరించెను
కారుణ్యాధ్వాని దివ్యకవి చంద్రునిలోన్.

అది మొదల కవీశ్వరసనాంతర వాగ్రసవార్ధినుండి, స
మ్మద దరహాసభాసితరమాకృతిగొన్న మనోజ్ఞవంద్రికా
వదన, యశోంగనామణి, నవప్రథలన్ జనియించి, ముందుగా
పదమిడి సాగుహస్తిపురి, బాదుషజూప స్థితప్రతిజ్ఞకున్.

ఏమిటియుండియైన— అతడేమి పచించిన సంస్కృతశ్లోధా
నామిత కావ్యలోకమున— ఆయువుచెల్లని శ్లోకమయ్యె— ఏ
దో మెఱపించు చిన్న కవులుండిన నుందురదేమిలెక్క? ఆ
స్వామి పదంబులో గొనగజాలిన ధన్యుడనన్యుడాతడే.

ఆకువునందు చిట్టయగు నప్పయ దీక్షితుడంత వాడె, వ
హ్వ శిశుపాత్యభాగమగు వ్యాకరణమున వాడుజేసి, వా
గీశు కవీశు వాక్పటిమతే జనినాడు పథాలబట్టి ది
గ్దేశములెల్ల పాకి నినదించతశంత వార్తలెన్నియో.

ఏ వాడన్ జనినన్ జనంబు కవిరాజేంద్రుం బ్రశంసించి, శ్రీ
ధావిస్ఫారిత భక్తి నమ్రయుత హృన్నాశీకులై గొల్చి, వా
గ్దేవీపూజల హృష్టతుష్టలయి, సగ్గీర్వాణ భాషావిభూ
షావై దధ్యముగన్న అంధ్ర జనసంతానమున్ మెచ్చుటే.

అది కవిమూర్తియో! ఆనందమానస
 రోంతరాంతర రాజహంసయేమో?
 అది పద్యమో? హృద్యమమృత వీచీరోచి,
 గనిన గంగానదీ గమనమేమో?
 అది వాదమో? ప్రళయభృ విభ్రమమోర
 ఘన ఘనావళల గర్జనమేమో?
 అది గానమో? దిగ్దళాంత సంధానిత
 నారదు వీణా నినాదమేమో?

అనుచు శంకించి విజ్ఞాతె యునికొనిరి
 అఖిలపండిత జైత్రయాత్రార్థియైన
 నవ్య గీర్వాణమతి జగన్నాథుకవిని
 తెనుగు మాగాణి పండించుకొనిన మఱిని.

కవితల్ చెప్పుట కర్ణముల్ వగుల నేగ్రంథమ్మొ వల్లించుటో
 చవులూరింపని శిల్పశాసనముల— చర్చించుటో? వింతగా
 కవి కావ్యాల విమర్శనల్ నలుపుటో? కాసంత— ఊహింపలే
 ని, వృథా— ద్వేషము చూపు పండితుల— తానిర్జించె నయ్యాత్రలో.

సరస వాగ్ధాటిలేని ఆచార్యవరులు
 శిష్యులకె చెప్పలేని విశిష్టమతులు
 ఇతర కవులను వెనుక దూడింతుగ్రాని
 ఆ జగన్నాథు నెదిరిన అయ్యలేడు.

వేణు వినోదమూర్తి వినిపించిన తీయని గానమందు- ఆ-
 స్థాణువులే కరంగుచు- సుధామర వాహినులైసరితి, సం
 స్థానములే చలించి- కవితాలహరీ విహరన్మనోహర
 ధ్యానవిధాన- సత్ప్రణతి నంజలిఁజేసిన వా కవీశుడున్.

ఏందిర కైతలల్లుట మరేమి ఘనమ్మను పానురా?.. ర
 మ్మందనమేమిగాంచి- అనుమానము పోనిదిరో- విలాసని
 ష్యంద కవిత్య స్పృష్టితి మహాత్ముఁడితండె సమర్థుఁడంచు- న
 మ్మందగునట్లు మొక్కిరి సమంబుగ వ్రాలి, తపీంద్రుఁడొవ్రావో.

ఏ కుభలగ్నుమందు పయినించెనొ కాని- విశాలదిగ్దశా
 వేశయఁగొలతా కుసుమవేష్టిత సత్పతగామియౌచు, స
 ర్వేశుకృపాకటాక్ష పరివృత్త జయధ్వజ చిహ్నధారియై
 లేశము కష్టముంగనక లీలఁగ డిల్లిపురంబుఁజేరెగా.

దవులన్ దేశమునందు- పండితులనుద్దండంబుగాగెల్చి- స
త్కవి సింహుండరుదేరు వార్తవిని, తత్కాలంబునందే- నవా
బురా! అంతటివాని నాకొలుపునందాసీనుఁగాఁజేయ, మ
ద్భవమే సార్థకమౌనటంచుఁ గొనిదే, బంచెన్ వినోదాదృతిన్.

పురిపొలి మేరలందెదురుఁబూన్చిన పాలకిలో, పరీవాసులెం
దరా- దరిరాగ- గౌరవిధానసమర్పిత పూజనాతఁడం
బరతల బాలభాను విభవంబున వెల్గుచు రాజవీధిలో-
పురజనులిచ్చు స్వాగత విభూషిత భాషల నేఁగుచుండఁగన్.

సాధాగ్రంబుల సారసాక్షులును సేసల్చల్లి, నివ్వఁగి గా
రాధా మాధవ చంపకాదిసుమ లీలందేల్చి- వాగీశుర
ద్గాధాగర్భిత జైత్రయాత్రల విచిత్రంబుల్- వినోదార్థమా
రాధించంజని రొందొరుల్ శ్రవణ పూర్ణంబై - సుధల్చిల్కుగన్.

పెండిలి కానివాఁడట, రవిప్రతిభన్ మెఱయించు సత్తపః
పాండితిఁగన్న వాఁడట, ప్రభంజనవృత్తిఁగవీరులందఱన్.
భండనమందు గెల్పెనట, పాతికయేండ్లు వయస్సులేని వా
ఁజ్ఞుండితుఁడీతనింగనిన మాతకు “జే” యనఁజెల్లదే! నిఖి !

రమణీయార్థరసప్రపంచపథసారంగంబు, సౌందర్యవ
స్తుమనోలగ్నకళావినోది, జనసందోహంబు వాంఛించువా
క్కుమనీయాద్భుతమూర్తి. ఏలలిత సత్కాంతామణీ హృద్యసం
గమ నిత్యోపవన ప్రదేశ విహరత్కమ్యార్థి యోనో, చెలీ!

ఈతనితోడుగూడి సుఖియించెడి భాగ్యముఁగాంచ- ఏనతీ
చేతము స్వర్ణపుష్పముల శ్రీకుభజించుచునున్నదో గదా?
ఈతరుణంబునందు సుతియించి నతించఁగఁ గోరుపాదుషా
యే- తవివార- పారక కపీశునిచేల్చకపోడు సంపదన్.

అను నాలోపల- చేరినాఁడు- కవిసింహగ్రేసరుండభ్రమం
భన సౌధాంతర భర్మనిర్మిత కళావై దగ్ధ్య సంస్థానమున్
ఘనమాణిక్య వినీల నిర్మలలసత్కాంత్యైక ధామంబుఁబొ
ల్చిన దేవేంద్రు సభావిలాసమును చిల్లీ పాదుషా స్థానమున్.

కవితా రసాలపల్లవ భాదనవ్యగ్ర
కవికోకిలా రామ కంఠసీమ
చిత్రసౌందర్య సంస్కృష్టి తుష్టివిరామ
శిల్పులు నిల్చు విశిష్టభూమి

సిద్ధగంధర్వ విశుద్ధ గానకళాధ్య
చతుర గాయకులుండు శాంతతలము
సర్వలోకవిశేష శాస్త్రార్థ నిర్ణయా
బండ పండితుల యుద్ధండధరణి

మంత్ర తంత్రాంగ నిపుణులు మంత్రదండ
నాయకులుగల్గు- దర్బారు- నవ్యసరణి
స్వాగతంబిడ- కవియు నవాబుగాంచి
మధురగతిఁబల్కు నాశీస్సుమంబులునిశ్చించి.

స్వస్తి- సమస్తభారత విశాల భరాధర దివ్యతేజః వి
ధ్వస్త మహామహోగ్రరిపు ధైర్యవిరాజః కళాప్రపూజః వి
న్యస్తకవీంద్రీ వాక్పూర్ణిత నవ్యయశః పరిణద్ధ భోజరా
జస్తుతి నందుమా! విమలసద్గుణరాజివి, షాజహాన్షాఖా:

అల్లాశక్తి- మొహమ్మదు ప్రవచన ప్రార్థన సంయుక్తి- మీ
కెల్లన్ దోడయి కీర్తివెల్గులను కల్గించేని- నిత్యంబుమీ
యుల్లంబందు నుదారభక్తిరస సంయోగంబునన్ మోక్షసం
పల్లాభంబుల నిచ్చి బ్రోచెడిని- ఆమక్కా మదీనాస్థుల్.

రసవాగ్గీతులు, ఛావబంధనుమక పాగ్గిచుక్కగీతు ల్లిఖిం
చి- సముందెవ్వడు లేడు నాయకమునున్ జేకొన్న నన్నెవ్వరే
నిసరే- ఇచ్చట గెల్చినన్ జనని వాణిదేవియేసాక్షిగా,
అసదుచ్ఛాత జయధ్వజమువిడి గర్వంబేగ నేనేగెదన్,

అంత నవాలులేచి, హృదయాంతర తంతులు మోయునట్లుల
శ్రాంతమనోజ్ఞ వాగ్విభవ సంగతుఁబట్టు- కవీంద్ర! చూడ-మీ
యంతటివారలి పరిధియందె తనగనురారు- ఉండినన్
వింతగదా భవద్వచన వీరమునే నెదిరింప కుండుటల్.

ఐనను- దానికేమి? అయిదారు నిమేషములాజ్ఞఁజేసి- ఆ
స్థానములోని స్వర్ణమణి సంగత పీఠికపై వశించి, స
న్మానము స్వల్పమేయగుత-మహ్మదయాంబుజ కీర్తిపూర్తివి
న్నాణము గానొనర్చి, పరిణధకృతార్థుని జేయుఁదీ కవి!

సాహసంబున్నకవులార! సరగరంద
టంచు, పాదుషపట్కు విన్పించెగాని
ఎంతతడవైన నేనయేతెంతుననెడి
వాదమును జేయవచ్చెడి వాడెలేడు.

“కవి విశ్వేశ్వరచంద్రకావ్యరససంకృంతాత్మ వికృంతసం
భవ భావోగ్ర విభూతిమూర్తి - పృథ్వీభాగ్యభాగ్యంతవిద్యుత్ప్రభో
త్సవ చిత్తోన్మద నాట్యవర్తి -” అని సంధానించి నారందరి
య్యవె కేల్మోట్టులటంచు - తత్ప్రథిత వీరావేశ వాగ్వాదికిన్.

ఎదురై - పద్మము చెప్పునేర్పుగలవాడిచోటనే లేడు - స
మ్మదమోదాఖిల జీవవాక్రస్పృతిసుమ్మా వీనిగై ర్వాణి - లెం
డదె జోడింపుడు చేతులీ కవికుల వ్యాహరహీరమ్ము పే
రెదపై చాల్చి తరించుడన్న పలుకుల్ హెచ్చించె నత్తేజమున్.

తనదర్బారున - ఇన్నియేండ్లును - వృథా - దర్పించి, అర్పించఁగా -
తినినారెందఱొ పండితోత్తములు - శక్తిన్ జూపరారేమి? ఊ
రును బేరు - గనరాకపోయిరె? ఇసీ - రోషమ్ములేదోయటం
చని, డెందాన నవాబు చింతిలియు, - హర్షావేగియై - పల్కెడిన్.

భారతరత్నగర్భ పరిపాలిత పుణ్యధరాతలమ్ములో,
నారయ నాంధ్రభూస్థల సమాగత మీకవిరత్నమే, వెలన్
తీరుపరానిదయ్యెను, - హృదిన్ గల బింకములింకమాని, ద
ర్బారున నేటినుండి కవిరాజుగ - అగ్రపదంబునీయుడి.

నామాస్థానమునందు- నేడుగ- జగన్నాథుండు నాథుండుగా
మీయాచార్య పవంబులుండు- ఇక- మీ మీదంబముల్వడి- 'జే
జే' యంచున్ విజయాగ్రగమిచుగు నీ సిద్ధప్రతిష్ఠోత్తమున్
హాయిన్జేరి భజింపుడీ సకలకళ్యాణార్థ వాంఛార్థులై.

* * * * *

నాడుగా- పాదుషాదివాణంబులోన
మారుమోగించి కవియు శంభారవంబు-
అఖిల పండితలోక దిశాంతరముల
వ్రాసికొన్నాడు "పండితరాయ" బిరుదు.

రెపరెపలాడి, పైపయికి లేగుచు నూగు ఇయభ్వజమ్ము- వి
శ్వపరిధి నాల్కఁజాచి, కవివాక్కులనంబు కలాన్నమన్న వా
క్య పరిచయం బొసంగినది- అరనిపెల్లుల నాంధ్రమాతృ దీ
ప్తి పదపదారవిందపదపీ రుచిరాధ్యత యింపునింపఁగన్.

అమలిన యౌవనస్థిత విహారమనోహర రాజహంసికా
గమన- నవాబుకుంగలుగు గాదిలి పెంపుడుకూతురై న సా
ధుమతి- లవంగిలో- కవి మధూదనులేముషిచేరి- చిత్తవి
భ్రమము సుదాత్తభావయుతరాగరసమ్ము వెలార్పెవంతగా.

అయె తొలిచూపులోన- విద్యానవద్యుఁ
డై న కవిరాజు- చిత్రరేఖాంచితముగ
మదనమోహనసంయుత మధురమూర్తి
నేర్పఱుపరానిదాని లిఖించినాఁడు
అయవని యౌవనాచ్ఛహృదంతరాళ
యవని కాభ్యంతరాన, విహాసహాస్య
చంద్రికలుచిందు కవిచంద్రి మంద్రిరుతులు
ప్రేమగీతార్థముల నాలపించుకొనెను.

పాదుషాప్రక్క నిలచిలవంగి- పొంగు
వలపు సౌలపుల కవిరాజసథమునందు.
వఱచి- లక్షించు- ఆతఁడు భాగ్యమనుచు-
అహరహమనంత సౌఖ్యవిహారి యగును.

“ మేలరుచుల్ వెలార్చు పరిమీరిన సత్కవితారసాల మీ
సాలము- దీనఁబ్రాకికొని సార్థకమొందిన జీవరాగన
మ్రేళము- చెప్పఁదగ్గదినుమీ” యని యెంచునో నూత్నవల్లవా
భాలసితాంతరంగిత కుభాంగి- లవంగి- కవీశుఁజూచుచున్.

అతిసుకుమారయై- నవనవాంచిత ముగ్ధసురూపరేఖయై-
ఆతనుసతిన్ జయించెడి మహాకృతియైన లవంగిఁగూడి, ఈ
మతహతనీచభూముల దుమారముఁబోసిడి, స్వర్గభోగ్యును
స్థితహిత కర్మభూముల వసింపఁగఁగోరునా? ఆకవీంద్రుఁడున్.

ఆమె సుశీతలామృత సితాబ్జముఖమ్ము మధూదయోగ్రివి
శ్రామిత దృష్టివృష్టితమనమ్ము వెలార్చ- కవీశుడెందమం
దా మరియాదయేమో? ఎపుడారని తీరని పండువెన్నెలై
తామురిపించు చుండునుగదా, మఱిపించి, తపించులోకమున్.

చూపులుతూపులై విజయశోధనజేసినవో నవోదయ
స్థాపితదీపికాగ్రికర సజ్జితహృజ్జిత రాగశయ్యపై -
ఏపరిణామ సత్పరిణయేచ్ఛల నిద్దరియంతరంగ గా
దాపరిపూర్తిపూర్తిఁగని దవ్వలనవ్వల నవ్వకొన్నదో.

మేలిముసుంగు వైచికొని మేను తళత్తళవిద్యుదభ్రరే
ఖాలసితాంతరంగమున, కాంతులఁజిమ్మి- కవీంద్రుసాంద్రభా
వాలపితోత్తమాంగమున- అల్లుకపోయిన వింత- ఇంతయే
నా లవలీలతాంగి తెలియన్ జనదో కనదో సుమితయున్.

అచ్చా ముస్లిముకాంతయామె- అతఁడో- ఆదిత్యతేజోమయీ
స్వచ్ఛబ్రాహ్మణమూర్తి- ఇద్దరికెటుల్ సంబంధబాంధవ్యమో
స్వేచ్ఛలల్లు? సృజించుతాత ఎటుహర్షించున్- వృథా- వీరిలో
ప్రచ్ఛన్నంబుగ గిల్గిలింతలవియేలా? చెప్పరాదేరికిన్.

* * * * *

నాఁడు- హజరతుమొహ్మదు నరులఁబోవ
నవతరించిన పుణ్యదినమ్ము- దీప్తి
నంది “అల్లాహుఅక్బ” రటన్నపదము
మస్జిదుందాటి- ఆకసమంటురోజు.

అ ముంతాజుపిరియుండు. శాంతహృదయ్యార్ద్రాతి ప్రహేదుండునై,
 ఏమో ప్రశ్నలఁజేయుచుండెడి అజరగన్ హలగామెచ్చి, గా
 రామై వెంబడిఁదెచ్చి. సర్వజనపూర్ణుండైన దర్బారులో
 సామోక్షుల్ పఠరించు పండితుల యిష్టాగోష్టిలోఁదేలుచున్.

గంధురాశ్యకును శృంగారహారతులని
 ప్రించు శిల్పికినిచ్చె పెద్దమహలు,
 సన్నని పదముల జాతీయతాసృష్టి
 నల్పు కవికిచ్చె లక్షలుపదారు,
 ముద్దుస్వరములమోగెడుల చిగిరించు
 గాయకు కిచ్చెనమేయచుణులు
 యుక్తులఁజెపులలోనూది రాజ్యమునుర
 క్షించు మంత్రికినిచ్చె చిన్ననగరు

మించువెలలేని “ఈనాము” లంచునంది
 యందరందిరమంద సానందగతులు
 షాజహానాటి దర్బారుభాయలందు
 బహుమతుల నందఁబోని యభాగ్యుడెవఁడు?

అ జరిసాల్సవాతె మిన్నందినాడు
కలితవాల్సొందితోద్దండకవి పుమారు,
దరయ- భద్రంబునకె మహాహ్లాదమందె
సాహసోద్ధత భుజబల్ల నెనికుండు

ఆ పరిషత్తులోన నుపహారమునందని రాయలొక్కడే
మోపరియోజనేయు- అతఁడుండిన యాస్థితినే పరీక్షకై
జూపఁగ- ఆనబాబు తలచున్ మనమందు- విలాసదృష్టితో-
మీపదమేమి విస్మృతి నిమీలితమైనద' అంచునడుచున్

ఓహో! పండితరాయ! నేడిచట మీరూహించఁబోనట్టి సం
దేహంబే జనియించె- సత్ప్రథిత వాగ్దేవీకిరీటమ్ము- క
ట్టా- హాస్యోచిత దుర్యశస్త్రమము లోడంగూడి నిస్తేజమై
రాహుగ్రస్త గ్రహంబుఁ బోతెనుగ- జౌరా- మీరు శంకింతురే.

హుక్కాగొట్టము, చేతఁబట్టుకొని రాజోద్వేగ చిహ్నముతో
సొక్కిసొక్కిని నవ్వువెల్గులను తాఁజూపించు దాడివయిన్
చిక్కిచిక్కిని రీతిహాస్యముగ ప్రశ్నించంగ రారాజు- ఏ
మొక్కలోని గభీరభావభవుడై ముద్రించి తల్లినతన్.

కవి వచియించు- ఈసకల కావ్యకళామయ చివ్యలోకముల్
ప్రవిమలవృత్తి సృష్టిసలుపందగువాణికి మూడుకాలముల్
తివిరి- నమస్కరించును- “పదేపదిగా-” ఎవరేమిపల్కినన్-
తవుల దగౌరవము- సరిధర్మము వీడిననోయి, సత్ప్రభూ?

పరిణతబుద్ధిలేనియెడ- పామరవృత్తి, మదీయకాంతి సం
భరిత పదోచ్చగామినిని వాణినిజూచి నుతించువారలే
కరవయిరంచు బెంగగొని, గాసిలినానొకనాడు- కాని- త
చ్చరితము మెచ్చకున్నను యశంబు తొలంగ దమూల్యమేయగున్

అద్భిరత్నమధోధత్తే
ధత్తే చశిరసాత్పణం
అభ్యేరేవహి దోషోయం
రత్నం రత్నం తృణం తృణం

దైవికమైన వర్ణముల దండగగూర్చి- కళాప్రపంచమం
దేవిధిన్ అహంకృతివహించి, చరించు కపింద్రువాణికిన్-
ఏవెలయిచ్చి తృప్తినిడనెంచునొ మానవుడంచునన్- పృథా
యావిపరీతబుద్ధులకు నబ్బెడివేమి రసజ్ఞపోషణల్.

కవి వాక్యంబమృతాంశు శీతకరమై, కమార్ద్రవిశ్వస్థలీ
భవితాభ్యున్నత వీధిలో- మెఱయ- సంభావింపఁగాఁగల్గువా
రెవరోయీ; ఇట- అల్పమానవుల; వారై యిచ్చు నాణెముల
చవకై పోయిన సాలువాల; చురి- రాజా! నీవె వాక్రువ్వుమా.

సభ హర్షశ్చత గాంగనిర్దురిణి- రాజా- విభ్రమాత్యద్భుత
ప్రభవోద్విగ్న శిరోగ్రాసఁఘటిత మర్యాదాంజలి స్థాపితుం
దీభజిన్మధ్య- లవంగి- తోరకితనిత్యానేక వాంఛాప్రపూ
ర్ణ- భణా- పండితరాయ సద్యశము వర్ణ్యంబయ్యె దేవాశితే.

పండితరాయలే నుడువు ప్రౌఢవిశాల విమర్శకున్ యశో
మండితుఁడా ప్రభుండు నతమస్తకుడై వచియించు- వాక్కుదో
ద్దండకళావిలాస నటదర్పిత సత్కవిరాజ! రాజితా
ఖండ విశేషశేముషికిఁ గైకొనుఁడియ్యవె- మన్నమస్కృతుల్.

మీరనినట్లు- స్వర్గముకు మెట్లను గట్టగఁజాలునట్టి వా
గ్ధీరు కవీంద్రునిపల్కులకు. కేవలమూల్యము నిర్ణయించువా
రేరుజగాన- ఈప్రభువులిచ్చెడి స్వల్పములేమిలెక్క- కా
నీ- రసమూర్తి చంద్రునినకు నీయఁగరాదొకా నూలుపోగునేన్.

రసమూర్తులద- మానవాభ్యుదయ విశ్రాంతిలదా- మీకునీ
పసలేనట్టి నవాబులియగలదే భాగ్యంబో? నాచిత్తమం
దినుమంతేనియు దోచరానిది- కటా- ఈదోషియేరీతిగా
లనదుత్ఫుల్ల కళామతల్లితి ఋణగ్రస్తుండు కాకుండునో.

ఈ పర్వంబున- దై వతుల్య కవిరాజేంద్రుల్ ముదంబందుటే
మాపారంగత సంపదాశిరిని సన్మానంబుగాఁజూచి, స్వా
మీ! పాయన్తక్షమియించి, వాంఛితము నెమ్మిన్ దెప్పుడి దేశమం
దీపాండిత్య కళాప్రహోషణకు, కీర్తిన్ నాకె రానియుడి.

అసమానోత్తమ సాహితీహితులు- విఖ్యాతాంధ్ర మూర్తిప్రభల్,
లనదాత్మోన్నత కావ్యకర్తలు, సదారాధ్యా! చుహూదాత్తమా
రసగంగాధరులై న మిమ్ము కొలువఁరాదా! వృథానన్ను పా
పసమాతంకమునై న పంకిలముకే పార్చేతురా, ధీనిధీ!

కోరికను దెల్పు బ్రీతిమాలుకొనును- ప్రభువు,

బహుకృతులేల నంచనెడి- కవియు,

రాజ కవిరాజు లిరువురి రమ్యభాష

ణములకులికి- పలుక దచంచలము సభయు-

కలుషమెఱుగని కవి మనోగగనభూమి-
ఉదయరాగాంకుర ప్రభలొందిమెఱనె-
ఆతురతనందు యవనకన్యాహృదంత
రమున- కెరటాలువై చె- పేరాసలెవియె.

లోతుల్ తీయఁగరాని భావమెదియాలోచించి, సర్వేశ్వరుం
డాతావుల్ విఱఁజిమ్ము పూవుల- విజాత్యాత్మైక బద్ధంబుచే
నేతన్ జేయఁగగోరెన్- కవియు లక్షించెన్ లవంగీమనో
గీతార్థంబు- తదర్థసంభరిత దృగ్గీతుల్ ప్రబోధింపఁగా.

రాయలు పల్కునిట్లు- మొగలాయికులోత్తమ! రాజశేఖరా!
నీయసమాన మానిత మనీషనుమెచ్చి, అసత్యకూన్యవా
ఙ్గాయమునెంచి. కోరుమనియాడిన సీపలుకూతగామనో
ధ్యేయము, వాంచితార్థము వచింతు- రచింతువో? మంగళార్థముల్

అడినమాటతప్పక- యథార్థము నీమనమందెచూచి, పో
నాడి విరూపశక్తుల- మహాత్మ! స్మరింతువ? కావ్యపూజల
వేడుక కాదు- నాదియవివేకముకాదు- కళాలయంబులో
నీడగుదేవి విగ్రహము నీవె ప్రతిష్ఠను సల్పఁజూతువా?

నయాచే గజాలింనవావాజిరాజిం
నవితేఘ చిత్తం నమేకించిదస్మి
ఇయం సుస్తనీమస్తక న్యస్తహస్తా
లవంగీ కురంగీ దృగంగీ కరోతు.

మించి- వినవచ్చుకవివాణి యెంచరాక
విభ్రమాంబుధి ముగ్ధై పృథ్వీవిభుండు
ముంచుకొనివచ్చు తలపులయంచు లెవియొ
లేక, తలవంచుకొనె- లవంగీకుమారి.

గారాబంబుగ పెంచుకొన్న యవనీకన్యాలలామంబు నో
రారన్ జెప్పగనేల? పండితుని యర్థాంగంబు వాంచిందియే
నోరూరన్ తలవంచి సిగ్గుగొనె, మాన్యుల్ మెన్చరాకుండినన్
ధారాదత్తము చేయుటే తగునుగాడా....ఇద్దె....కర్తవ్యమౌ....

అనెడి సభ్యుల గుసగుసలాలకించి
పండితునికీయఁబడిన అప్రతిసనెంచి
హిందుముస్లిము సఖ్యము నిచ్చగించి
కవిని పాదుష అల్లునిగా గ్రహించె.

* * * * *

అవిరామ ప్రతితోత్సవగ్రాహిత కంఠాశ్లేషసంబంధ చి
త్రవిలాసాశ్రితులౌ లవంగియు రసాలంబున్ విమృశ్యంబులై
వివిధోద్భాంతరతాంతరంగిత కళాపేదుల్ విసర్జించు- ఏ
భవితవ్యమున బెండువారునా? రసప్రాపంచికోహ్యంబెయ్యా.

అంగాంగంబులు మేళవించుకొని, స్వర్ణాంభోజ పత్రావళిన్
గంగాభంగతరంగసంగతులనై క్యంబొందు, ప్రేమార్ద్రన
త్సాంగత్య స్థితరాజహంసలకు నుత్పాతంబు సంధిల్ల నే
భంగిన్- కార్ముక మెత్తిపై చునొ- కదా! పాపిష్టి- ఆకాలుడున్.

చిలుకయు, గోరువంక, ఎటుచేరి, చెలంగినవో నవీన ధ
ర్మలితమానుషంగిక సరాగమధుప్రియసానుభుక్తికై .
పలికెదరే ప్రజాళి నవపాళి నవక్రమసాధుసత్త్రియా
దళితవిధుల్ మథించినటు- దారుణమెంచున? భావికాలముకా.

అద్యంతంబులు కానరాని రసదుగ్ధాంబోధి పీచీరుచుల్
సద్యోనిర్మిత సేతుభుట్టనల నాశంబొందుచే న్యాయమా?
ఆ- ద్యోతిల్లు నభస్థలంబున రహస్యంబాడు తారాద్యయం
బుద్యోగించిన సానురాగములమబ్బుల్ క్రమ్ముచే ధర్మమా!

చేతములుల్లసిల్ల, పటుశీతలతాలసదూర్మితేభికా
రీతుల న్నేహమెయ్యది స్ఫురించునో, ఆనవపద్మయుగ్మము
దూత సహస్రరోచికి ..నమోనమ" యంచు నమస్కరించుటన్
జాతివిజాతి భేదముల సారములెంతుర? ఛాందసోత్తముల్.

చిత్తము హత్తుకొన్న పదశింశిత కావ్యవధూవిధానసం
పత్తికిలోగి, తచ్చరితవ్రాయశ్రమించిన సత్కవీచ్ఛలన్
చిత్తుగఁజూచి, వావిడచి చెప్పువిమర్శకులాకవిత్వ త
త్వోత్తమశిల్పకల్పితనవోజ్వలితాత్మకు ముప్పుతెత్తురే?

బ్రతికెడిదెన్నిరోజులను భావములేక, పరస్పరైక్య సం
స్థితి మధురాధరప్రకృతి సేవ్యతనూధరు లాత్మగీతిలో
శుభ్రతులలయించి, ముక్తి గొనఁజూచెడివారల సత్తపఃప్రభో
ద్గతపరిణామకాంతుల వృథా సమయింతురె? ఈ నిశాచరుల్,

కల్పితరంగవల్లుల ధగద్ధగలీను హృదంతపీఠికన్
నిల్పి, అనల్పరాగరమణీయసుమాంజలిచ్చికొంచు సం
కల్పవికల్పభావముల కామితమంచుమనోజుగొల్పు, వా
క్కిల్పుల నూత్నదంపతులఁజెందుట న్న్యాయమ? ఆవియోగముల్.

సరసహృదయానురతికి విచారమైనది
ప్రాజ్ఞుల మనీషకున్ రవధవలు కలిగి
మనుజసంఘాన మాయని మచ్చగాగ
సంఘటిలు వార్తయయ్యె- అశ్వర్యముగను.

ఒక శరదాగమంబునకె- ఉబ్బిరి- దంపతు రేయరాక్యపేరి
మకృత మధూర్మితానికర మాధుర్యులందిరా; ఏవిధాలరా
గకలిత నూత్నచంద్రికల- కమ్మని- తేనెలగానిరో? వినో
దకృతి విలీనమైనది సదాగతి స్వప్నరథాక్రమంబునకా.

ఆ మనోహరసుమాంగి లవంగి- తనకు
నిత్యసౌందర్యదేవియై నిలుచునంపు
నాశజెందు జగన్నాథుడనదవిధము
హృదిని వాపోవుచుండె ననేకగతుల.

తనయాత్మీయ కళాకవిత్వహృదయాంతర్వ్యోతి యుక్తార్గసం
ఘనికృష్టిద్ధత కాపవాయుహతమై- తార్మజ్ఞులీగుండెలో
నెనయన్ గప్పున నారిపోయినది- లోకేతుండు చిత్రించుకొ
న్ననితాంతాద్భుత చిత్రమిట్టిదని కానన్బోడుగా- రాయలున్.

లవలేశంబును లోపమున్ గనక శిల్పాచార్య సంసృష్టి సీ
మవెలార్చెన్ గుణరూపసంపదల- క్రమత్వంబు నమ్రత్వమున్
శివమై- సుందరమై- ఎసంగిన రుచిశ్రీరత్నమయ్యారె- ఎ
ట్లు విలువ్తుంబయెనో- అటంచు కడు కల్లోలించు నారాయలున్.

అతడే సంపదలాసఁజేసికొని మ్లేచ్ఛాచార సంపీఠి. ని
ర్గతతేజోధముడై లవంగిఁగొనె- యుక్తాయుక్త విజ్ఞానహూ
న్యతలోఁగూడను పండితుండని జగన్నాథున్ విమర్శించు సం
తత చాదస్త మసీషదూషణల సంతాపించు నారాయలున్.

అపుడపుడే స్మృతుల్ కలిగి, అంతరమున్ గలఁగించి, చించునో
రెపరెపలాడి బాధఁగొను- రివ్వన- ఏప్రళయంబులార్చునో
ఆపరిమితంబుమూర్ఖఁగొను- ఆదినమాదిన మగ్నిపర్వత
ప్రపటు వికంపితోన్నతధరాతల సామ్యమునొందు రాయలున్.

హృదయముకోరుకొన్న మహితేచ్ఛలభించిన. ప్రేమదేవతా
వదనసదావిలాసిత రసజ్జితనందిన, ఏమిలాభమా
ముదిత ప్రియుంబెనంగొనిన మూఢసనాతనబద్ధబుద్ధులన్
విదశితపూర్ణజీవనగ విచ్ఛేనురేకులు రాలిపోవఁగన్.

చిలునవ్వు చిగురించు శ్రీకవితావాణి
 చెవులహోరున శ్రుతిఁడెందలేదు
 మొగ్గులుతొడిగెడు ముద్దపండితదృష్టి
 మూతకన్నుల- త్రోవ మొనయలేదు
 పులకించికులికించు పూతరసాంతర్య
 మగ్గిగుండెను శాంతినందలేదు
 తలపించికరగించు తరుణకంఠాశ్లేష
 మలతి చేతులలోన నిలువలేదు

శ్రీపరిణయమాడిన కోవిదుగడు
 జాతికిన్ వెలిఁబడెనని- స్వాంతమెఱియ-
 ప్రియునిపాటుకు నై చునఃశ్లేశమంది
 సురిఁగిపోయె- లవంగి- కప్పురముఘాతి.

జాతిమతాలఁబోనిడి, నిజాయతిఁగోరు కవీంద్రువాంఛకున్
 లోతులెఱుంగదామె- అతిలోకవిలాసితవస్తుపూజ సం
 జాత తపఃఫలమ్మునకు స్వాగతమిచ్చు రసజ్ఞునానలన్-
 చేతులఁద్రుంచిపోయినదిసీ - కడుముద్దగదా- తలంపగన్.

పండితునానజేసినయథాగిని భోగినిగాక - భర్తై
దండనమందె- ఆహృదయదర్పణమందు సుమించు సత్సతీ
మండితచేతనాలతిక మానితమై ప్రతిబింబమిచ్చునో
దండి- దిశాంతవిస్ఫుటిత దైవతశక్తి సుచమ్మువిచ్చునో.

మిసమినలాడుచాఁదనియె మెలిముసుంగుగ- ఏకశంకముల్
కసిమనగంగఁజొని శశికాంతులమోము- ప్రియాపవాదమే
మసముదయాతివృత్తమతి కాతరతంగని శాశ్వతమ్ముగా
గ్రసితమహాంధలోకములఁగాలిడి పోయెనదృష్టరేఖగా-

సన్ననివెన్నెలల్చిలికి, సాదృతి, సత్యతపఃప్రభావభా
వోన్నతి బహ్మచర్యవపుషోజ్వలమూర్తికినార్తి, గూర్చి, ని
త్యోన్నమితోత్తమాంగ పరియోజకకామతిజేసి, ఒంటిగా
చన్నది దూరతీరములసాగిలి- ఎంతతపించి పోయెనో?

సడియును సవ్వడిన్ గనని సౌమ్యవిభాసురదివ్యలోకమం
దడుగిడి హాయినొంది, అమృతంబునుగోలి, లవంగితోడుతన్
గుడుగుడుగుంచమాడి కొనఁగోర్కెలఁజేసిన రాయలేయిటుల్
విడివడిశోకవిహ్వల విభీకరలోకమునందెనయ్యయో.

పేరీమలసీమలెంచికొని, పెంచె, లవంగినిపాదుషా- కడున్-
గోమునజూచికొన్నదలకోమలియౌ ముమతాజురాజ్ఞి, ఏ
మేమితలంచనేమియగు- ఏగె- మహోన్నతరాజసాధది
వ్యాచురదీప్తసుందర కళాఘృదయంబులు నాటితోడనే.

ఏగులుపూడులుకదరలి యెంతతపంబొనరించి కాంచెనో
పోడిమిమిన్నయైన పువ్వుబోడిని రాయలు- ఐననేమి? - ఏ
వేడిమిసోకెనోనెగలవేగిన యీ సుకుమారరేఖకల్
జాడలెరుంగరాక తమసాలయమందె లయంబునందెగా.

అనురాగంబునకున్ సదర్థవిలసద్వాఙ్మయంతరంగమ్ము- ని
స్వనితామేయ పదానురాగయుత కావ్యాంశమ్ము- ముంతాజు రా
ణినిబైకొన్న విషాదవేదనలు- అందీభూతరోధోంతర
ధ్వనులై పోయి, అకాలరుద్రనటనోదంతంబు వాక్కుచ్చెడిన్.

వ్రాల్చినశీర్షమెత్తఁడు- జబాబిడఁడన్యులు ప్రిశ్నవై చినన్-
పోల్చఁగరానిరీతినయిపోయె నవాబులవంగిచింతతో-

కాల్చినకాష్టమై పొగలుగ్రమ్మినయాశ క్రమక్రమమ్మునకా
దాల్చె వికల్పరూపమనుతప్త సమీరవిఘాతధూతమై.

అలటగన్నాడు ప్రణయముద్రాధిదేవి
 వీడిపోయినచిహ్నగా- వీళులందు
 జనులగుసగుసలేవియో మిణుగురులయి
 సందెచీకట్ల నటనలుసల్పసాగె.

కన్నులనుండిజారి తొలుకాడు నవాంబుదవర్షధారలో
 నున్నకపింద్రుడే యచలితోన్నతరై వతకాద్రివోలునో-
 ఎన్ని రసస్రవంతులలితేగినవో గమనించలేడు- ఇం
 తెన్నిదినంబులేగినవో, ఎంచుడు ప్రాణములేనిస్థాణువై.

అసౌందర్యకళావిలాస హృదయాంతాంతర్యసంసేవనా
 ధ్యాసన్ ధ్యాసనమాధిలోగల జగన్నాథుండు- ఆకస్మిక
 ద్వాసౌధ్ధత్యవియోగయోగమున, పాతాళంబునేచేరెనో
 దోసంబెంచియు, ప్రాణవాయువులసద్యోరీతి- చేజార్చెనో.

మానిత రత్నభూషితసమంచిత సంపదలాదయాధిదే
 వీనుతపాదపద్మములఁబీరినమర్పణఁజేసి, కాన్కగా
 దీనతలో “ఋషిమహాలు” తేజముడింగెను-జీవమేచనన్-
 కానఁగనోపునే శవనికాయము తొల్లిటికాంతిరేఖలన్.

“హోర”ను- ఆఱుషీమహాలునుండినదీప్త కళాలయంబులో
సారెకుసారెకున్- కనులజారు జలంబులమున్నలాడి, నో
రార వచింపనోపని రహస్యకథాకలనంబు జ్ఞప్తికై
బార- అనిశ్చయార్థమతిఁబల్కును రాయలు భావవీధిలో-

నారమణీయవాంఛలకనారతదై వమః! నామనోజ్ఞభా
వారభటీ నటద్రససమంచితకావ్యమః? నాయలంకృతుల్
కూరిచికొన్న సన్మధురకూజితగేయమః శాశ్వతత్వవి
స్ఫారమనోహరాకృతికి సంధిచెనెట్లపమృత్యుదోషముల్.

ఈశ్వరులోనలీనమయి- ఏగంగనొక్కరసాధిసాధనక
శాశ్వతవృత్తి నందితిని, స్వర్గమదేలభయించెనంచునే
శశ్వదనంతహర్షయుత శక్తులనుండగ పర్వలెత్తునా
యశ్వముతూలుటన్ రథమయారె తునింగెనఖండఖండమై.

భగవద్భక్తపరంపరాగతమనోభావంబు- సౌందర్యవ
స్తుగణధ్యానమలౌకికంబు ఫలదస్తుత్యంబు సత్యంబటం
చుగదా పల్కుదురాబుధాళి- ఎటులీశోకాభిముంచెత్తిన
న్నుగతాశుంబలె చేసివై చినది మన్ను మిన్నులేకంబుగా.

నాయాధ్యాత్మిక తత్వరూపగుణరత్నంబులై- సంసారసం
ధ్యాతాత్రైలోసుగమంబులై వెలుగులావాసిందు నంచెంచిన
చేయింజార్చితి- పోయెరత్నమకటా- చిత్రంబు- చింతాకులా
ధ్యాయంబుల్ కనుపట్టెనావిమల భావవ్యాప్తకావ్యంబుల్.

నాధృఢనిశ్చయంబున- అనాహతనిత్యయశఃప్రదీప్తులా
పాదితమయ్యె- తూలిరిసుపాండితిగన్న శతాధికుల్కవుల్-
నాది- సతమ్ము- శాశ్వతమనాదియునౌ ప్రియతత్వమిట్టులా
చ్చాదితమయ్యె కుత్సితనిశానరసంఘమునందు ప్రియసీ!

సకలజనాంతరంగములు స్వాగతమిచ్చు మనోజ్ఞరూపస
న్నికరము దోషదూషితమనీషమటంచు గణించి- సర్వధా
మకిలికి మాన్యతన్దలచు మాంద్యులు భాందసులంతరించునా-
డిక- కనుగొందుమేమొ పృథివీస్థలిలోననె స్వర్గరాజ్యమున్.

ఆయుధ్యానపుః బూవులీగిరులలోయన్ బూయుపుష్పంబులున్
సాయుజ్యంబునుగోరి శీర్షములవంచన్ స్వామిపాదంబులం
దేయౌదార్యముఃజూపునాతఁడు ప్రియా! ఏమెంచుచున్ మానవుల్
ఈయుద్ధంబుల జాతిజాతికని కల్పితోయనంతంబుగన్.

ఎంచగరానిచాందసులయీర్ష్యకు- ప్రాణములిచ్చినావు- ఆ
లించగలేవు- నీపిరియుశపించు వృథాకృతదారుణార్థముల్
ఇంచుక చెప్పవై తివి- కృశించితివీవుతలంచుకొన్న- ఏ
మించులయంచునో- తవిలి- మించి- చరింతుముగాదె? నెచ్చలీ!

నీవున్నేను దలంచుకొన్న- ఎటులేనిన్- ధూర్తసంఘంబులో
తావుల్గోరుదుమా? అనన్యసుఖవిస్తారాగ్రలోకంబులన్
తీవుల్ చూపెడి యక్షకిన్నరులకంటెన్- మించి- ధైవోదయమే
దేవీ! నీవ, యదైర్యమందితివి- సందేహాతివేలాబ్ధిలో.

“అనవతరంబు రూపలసదద్యుతమౌ భవదీయమూర్తికాం
తిని సువిచారరేఖికల తేజముచిందు హృదబ్జపీఠికన్
ఘనముగనిల్చి శాశ్వతవికాసితభావసుమమ్ములుంచుకొం
దునె?” అనుకొంటి- చేరితివె? దూరపుకాంతులలీనమై- సఖీ?

“నీవేదైవము, నీవెశక్తివిగ, రాణీ! ఈశ్వరాధనా
భావంబీవులయించుకొంటయె” ఇదేభ్రాంతిన్- తపంబెంచుతే
జోవాక్యంబులనర్థకంబగుచు- తోచున్ నాకు- ఎన్నేంద్రకో
దేవీ! ముక్తిలభించి, శాంతిలునుభీతిన్ జూపు శోకాగ్నులున్.

రససిద్ధిన్ గనఁగోరు నావిపులసారాచారధారావహో
విసరంబుల్ భవదీయలోచన కృపావీక్షణినర్థించి, నీ
రసమేయందె- ఇదేమిన్యాయమమలారాధ్యత్వదీయాకృతుల్
కొనకీ ఘోరవియోగభోగముల నాకుంగూర్చెనా? పేరీయసీ!

యవనీకన్యలఖించుచో కరగినీరై పారు ధావార్ద్రసం
భవవాగ్వాహినులందు పుష్కరము సంప్రాప్తంబు కానోప- సం
స్తవనీయంబగుస్వర్గమేల? అటుపై దైవత్వమేలా? - సదా-
అవనిన్ శాశ్వతముండునేనన వియోగాగ్నుల్ ఫలంబయ్యెగా.

చూడుము- పంజరంబునను శోకమునందెడియా శుకమ్ము నీ
జాడకు దృష్టులన్ బఱపి, సంతతమీపువరించు నాయికా
తాడితకృష్ణశీర్షకభ- తానుదలంచును- జ్ఞప్తివీడి మో
మోడుదమన్ననున్- రలచి- మూర్ఖిలజేయు నగాధగాధలో,

అతివా! కన్నులమూసికొన్నను- ప్రిశాంతాంతర్యమున్ బొందినన్
ఇతరాలోచనలందినన్ విడువబోవీజ్జప్తులేవేళల-
మతిలోహత్తి న నీదు చిత్తరువులో మాహాత్ర్యమేమోగదే
శ్రుతులంగొల్పిన బీజయై ధ్వనులనించు- శుద్ధగాంధారిలో.

ఉభయులమెంచుకొన్న సుషమోజ్జ్వల రాజిత మాలతీలతా
శుభసదనాంతరంబున విఘాచి మరుత్రుశయంబెలేచె - నా
ప్రభకొడిగట్టి జీవితసభంబున - చీకటివాకలో - చనక
అభయమునిత్తురెవ్వరు? ప్రియా! మనుజాశన శాసనావళిన్.

శ్రీమతి! నీపదాంకిత విశేషమధుక్వణనంబు గుండెలన్
ప్రేమ విలోకలోకములఁబేర్చి నృజించెను - మాయరానివై
ఈ మధుర స్వనంబులు జింతించిననాదగు జీవనాడులన్ -
గోముగ కైతలలుకొను గోర్కెలఁజేసి వృథాశనందితిన్.

పరమార్థంబునుగోరు నా హృదయభావం బన్యమూహింపకే
స్థిరమైపోయెను ప్రేయసీ లలితమూర్తిన్ దృష్టిసంధించుటన్ -
బరువైపోయెడి బావభారమున - ఉచ్చాసల్ విడంబించు ప్రే
మరమాసంకలితాత్మదీపికకు క్షేమంబెంచలే నైతిగా....

అకాశంబున కావ్యలోక చరదభ్యాసాతిత్వష్టా పర
త్వైకాగ్రింబున - పర్వలెత్తుగమనంబేగాని - సత్యంబుగా -
లోకార్థంబుల మర్మమే యెరుగఁగదేరోజున్ కవిత్వంబుట
చో కాంతా! పరిహసించు నీవలుకులే యుక్తంబులై - తోచెడిన్ -

నా-యంభోధర జీవిత ప్రథమ సంధ్యానృత్తవైశేషికా
 ధ్యాయంబిట్లు ముగింపునందుటలు న్యాయంబా! మయూరీ! సదా-
 సాయగసంధ్యల, లేగులాబులనభఃసావర్ణ్యమస్తంగత
 ప్రియంబై తమసాద్విముగ్గుటకె రూపంబందెనా? పే్రియసీ!

అచ్చస్పాటిక దీప్తరూషిత కపోలాభ్యంతరోస్మీలిత
 స్వేచ్ఛాభావమనస్కృత-వరలి- రాశీభూత మా హేశ్వరీ
 స్వచ్ఛాత్మీయగుజ్ఞైక్యతన్-తనియు-తోవంగోరితిన్ గాని- ఈ
 తుచ్చస్వాప్నిక భోగముల్ తలచి కాదోరాణి! సత్యంబుగా-

ఒకనాడున్నత శాంతభావములలో నూహించఁగారాని శీ
 తకరాహ్లాద గభీరసింధుహృదయాంతర్యమ్ము- లోకంబులన్
 వికలంబుంబొనరించు ఘోరచలదాభీలాగ్ని కీలాశికే
 సకలాశాపరితాపితార్పణము శిక్షన్బొందెనా? నెచ్చెటి!

వాకిట లేగులాబులగు బాకులపైఁబయినల్లిబిల్లిగాఁ
 బ్రాకిన సన్నజాజిఁగల పందిరినుండి శశాంకరేఖికల్
 సోకినవేళ- నీనయన సుందరదృష్టి సువృష్టులే ననున్-
 తాకినవంచు- కల్పితవృథా పరితుష్టులు కష్టమౌ- ప్రియా!

ఉత్తమ సాహితీహిత మహోన్నతమూర్తికి నాకు, నేడు, క్రొం
గ్రాత్తవి కొమ్ములే మొలుచుకొన్నను, కోయిల కూతలోనో, వి
ద్యుత్తరళోత్సవంబులనో, ఉజ్వలితామల మాలతీలతా
చిత్తములోనో, నిన్ గనెడి శేముషిలేదు-నిజంబు-మానినీ!

కోపాబోపముఁజూపు నీచజనవాక్కురత్వముందాకి- సం
తాపంబున్ గను ప్రేయసీ హృదయ సంత్రాసైక శీలారతిన్
పాపాత్ముండ గ్రహించలేక మృతికిన్ బాల్చేసినానయ్యె- నా
యీ పాండిత్యముఁగాల్పనా? వృథయెగాదే? రాజ్ఞి! జీవించుటల్,

అటు లశాంతతరంగితోన్నత మనోవ్యాపారపారీణ సం
ఘటనా కల్పిత దుఃఖసంకలిత రోగగ్రస్తుడై, ధ్వస్తుడై
తటకూన్యాభ్రగతాంబుధింబడిన చింతామూర్తియైపోయి, సం
కటమై వ్రస్సినశేషజీవిత సమీక్షన్ జేయు నా రాయలున్.

అమృతకలశిని చిందించి, అఖిలభార
తము పునీతగఁజేసె సర్కవియొకండు-
విషపుపాత్రము నందించి, వేదవిదుల
మన్నప్రభువులు వాని సన్మానమనిరి.

ఇంతకు నేకృతజ్ఞతలనెంచని ఛాందసదృష్టిలోన సౌ
భ్యాంతముగన్నరాయలు యుగాంతము దన్న యశోరమా
త్యంత విలాసరక్తుఁడయి అభ్యుదయాగమ భారతావనిన్
సంతతపూజ్యపాదుఁడయి సన్నుతికెక్కి నటించి మించునే....

వాటున మాటునన్ పరుషసంగతభాషణముల్ గమించి వా
వాటులగుంపులుండు పరిషత్తుల శ్రీముఖముల్ గమించి మో
మోటములేక గూల్చిన వమోఘరనైక సుకీర్తిమూర్తి న
య్యో! టకటొంకు చెయ్యముల నూహలజేయద భావికాలమున్.

వాడిన లేగులాది సుడివారుతుపానులలోన లీనమై
పాదరి నాలుగేండ్లు చనవచ్చిన- శ్రోత్రములుచ్చి పోవువా
క్తాడిత దూషణల్ చిలుకు క్రూర్యసమాజము శాంతినందలే
దాడిన యటగా సహజమైనది రాయలదూసిపోయుటన్.

భరమైపోయిన జీవిత క్రమము సంబాలించగారాక- చె
చ్చెర లోకావధులకా జయించి- ఎటువేంచేయంగ- కామించునో
స్థిరబుద్ధిన్ బ్రచురించు పండితుని వాగ్ధీరత్వమువ్వెత్తుగా
చరచెఱాహులు సర్వపండితుల రచ్చన్నీడ్చు వాంఛామతిన్.

సకలామ్నాయ విశేషసాండితి మత్స్థినైర్యంబు మాదంచు- మే
మొకదా దై పతతుల్యపూజ్యాలము- మమ్మేగాదె భూదేవతా
ప్రకరంబంచు సుతించులోకమని సంభావించు వారందరున్
ప్రకటించుండు భవత్పవిత్రమతసారంబల్ల కాశీపురిన్-

కవితల్ చెప్పుటలో జయించనివి మీకావేళ కార్పణ్యముల్
మిపులన్ జొచ్చినవాడిపోయుట నెదోమేచ్చంబటంచు-సరే-
అవురా! నన్నెన్నుకొనిపరాదొ భవదీయాభ్యాసమే సత్యమో-
వివరింపన్వలె నేడెదుర్కొనుండు న- విశ్వేశువాసస్థలిన్.

ఉభయులకు మధ్యవర్తిని- ఉండఁదగిన
ఘనతః గల్గినదొక్క గంగాభవాని
అమె సన్నిధినే మన యంతరములు
వ్రాయఁ బడునయ్య కాశి వేంచేయుఁ డయ్య”
అనెడి ప్రకటన గాంచిన అయ్యలంత
విఱుగ నవ్వరి రాయల వెట్టిపనికి
“ఇట్టిమేచ్చుఁడు కాశిని మెట్టునంట
ఎట్టికర్మ”మటంచు దూషించుచుండి.

* * * *

ప్రికలంకాత్మ వినిర్మలప్రతిభలాశాంతమ్ము బాబారుణ
ప్రకటిభూత దినోత్పవంబులయి వెల్లంగా- నిజోన్నత్యరా
జికి రాజీవరజః పరీమళమరుత్నేకంబు సుస్వాగతం
బుకరందీయఁగ-చేరె- రాయలు- స్వయంభూవోలె గంగాతటిన్.

సీతికి స్వస్తి జెప్పి. అవినీతిగఘ్నేచ్ఛ మతప్రచారసం
జాతవిహారచిత్తుడయి జాల్మూడునొ కవిగారి నెన్నొసన్
వ్రాతలుతేలిపోవు కుభలగ్నము వచ్చెను రండురండటం
చాతత వేగగాములగు నయ్యలసందడి దందడించగా-

వేనకువేలు చేరిరి- గభీర సుధీరనుదారమూర్తియౌ
జ్ఞానవిశాలవర్తినికి సన్మతిగంగకుఁ జేరువొచు నె
ప్రైనను రాయలన్ గదిసి- హాస్యములాడి- తిరస్కరించి- సం
ఘాన- తలంచరాని గతికల్పన చేయు మహాప్రయత్నమై-

ఒజ్జల్ శిష్యులు కూడివచ్చిన విలాసోద్విగ్న యత్నంబులో
కజ్జానన్నను కాలు త్రవ్వ గుణమే కన్పించు- న్యాయంబునున్
పజ్జన్ జేర్చునుదారుఁ దొక్కఁడును గన్నట్టండు- శాస్త్రంబులన్
బొజ్జన్ బెంచిననే పవిత్రతయొ? అపూతాత్మయే చెప్పదో!

సాంగోపాంగము పేదకాస్త్రములు నర్పల్చేయు సీమంతులం
గాంగీభూత తరాకవిత్పవిత విద్యావంత సామంతులున్
గంగాపుష్కరిణీ తటంబునకు రాకండేసి మందీచలత్
భంగాపాంగ శుభాంగయౌ త్రిపథగాఢ్వాత్- విరోకించనా-

చింతల్ తూలగ- పాపముల్దులుచు రాశీభూతపుణ్యార్థ- అ
త్యంతంబున్- తిరణాలుగా జనుల నాహ్వానించుకీర్తంబు- నేఁ
డెంతో వింతగఁ దోచె- గుంపులజనంజేతెంచ- సందర్శింబులే
చెంతన్యాత్రకు వచ్చెనేమొయనుచున్- చిత్తంబులాశంకిలన్-

అంత- పండితరాయలాయత్తమైన
చిత్తమున- గంగమొగముగ- చేరినిలచి-
పైన- సోపానభాగమందే- నమించి-
పరమ భాగీరథిని- ఇట్లు- పొస్తుతించు-

శ్రీ మద్వైష్ణవ పాదసంజనిత మూర్తిశ్రీ విడంబించ- వే
గామేయాద్భుత వాహనుల్ మలచి, భూమ్యాకాశపాతాళముల్
సీమల్ గొన్న సమృద్ధ భాగ్యగుణరాశిః గంగ! నీయున్నిచ్చే
క్షేమంబున్ గని సృష్టియంతయు- ప్రకాశించెన్ యభోజ్యుల్యమై-

భృతి సర్వస్వమఖండభూతల రమాశోభావిలాసంబు సం
స్తుతపీయూష రుచిప్రదీపితమసంతోషప్రహారంబు స
గ్గతికై నీజలమానఁ గోరుదురు మాతా! పాపి పాపంబువో
గతభాగ్యుండును భాగ్యముల్ గొనును నీ కళ్యాణమూర్తి గనన్.

సుకృతంబున్న నెరుంగఁ బోనిజనుడున్ - చోద్యంబు- నీదర్శనం
బొకమారై న నొనర్చుకొన్న దివిషద్యోగత్వముంటొందు- నీ
యకలంకాత్మ రసానుభూతి సురనేవ్యంబై తనర్చున్- సదా-
ఇక నాచింతలడంచు భారమదినీదే నందునో జాహ్నువీ!

అంబా! నీయవలంబనంబు కలదం చత్వంతగర్వంబు సా
జంబై - దైవతకోటినేని గణియింపన్లేదు- నాకీవు సా
యంబుజేయక- యూరకున్న- నరకాయాసంబెప్పొప్పుంబు- ద్దే
యంబొ త్వత్కరుణాసుధారస మపేక్ష్యంబొను- భాగీరథీ !

తల్లీ! రాజ్యము త్యాజ్యమంచును- విరక్తాలీడ తృష్ణాగతో
త్పల్లనక్తిని- రాజరాజులె- నిసున్ బూజింపఁ గాంక్షింతురీ
కల్లోలించు భవత్తరంగలసదంబుతో నత్సంగతిన్ -
చెల్లంబోవె మదీయ పాపకలుషాశేష ప్రదోషంబులున్-

ప్రత్యక్షంబున దేవయోషిదురు సంగరంభప్రభాస్నాన సాం
గత్యావృత్త పరీమళన్మృగమదోద్ధార స్రవంతీతతన్-
నిత్యస్వాంత సుశాంత కాంక్షిత జనానీకంబు- వే- మున్గినన్
సత్యస్వర్గ సుమార్గ మిత్తువుగదే- సన్మూర్తి- భాగీరథీ!

భారా! నీనిజ తత్వమెంతగను నిత్యంబో విశుద్ధంబో, వి
స్తారాచార చరత్ప్రవాహ మతివౌ సౌందర్యరాశి- నినున్
ధీరాత్మీయ జటానట దుగ్ధచిరమూర్తింజేసి. గౌరీప్రియుం
డారాగోదయ పుష్పగుచ్ఛముల నారాధించుగా? జాహ్నువీ!

నరులెన్నేండ్లు తపించియున్న- బహుదానధ్యాన సంధాన త
త్పరులై యున్న- కనంగనోపని- పదప్రాచుర్యసంప్రాప్తి- త్వ
ద్వరపీయూష జలార్ద్రచిత్తునకు, తప్పంబోదు- నిన్ నమ్ము- నా
దురితంబుల్ తొలగించి, చేకొనుటయేదోషంబ? శాతోదరీ!

బధిరాంధ ప్రకృతి స్వరూప వికల ప్రార్థిరబ్ధిమూకాత్ములన్-
అధనాశా దురితారి సంధ్రసిత భావావేళ మూఢాత్ములన్-
మధురార్ద్రప్రసృతుల్ లగించి- కడు- సన్మానించు చక్రాంతమున్-
విధివిశ్రాంతిలులేక సాగెడిదిట- వే రెవ్వరో? స్వర్ణదీ:

సగరుల్ కాశ్వత మోక్షమందుటలు. ఆ జహ్నుందు నిత్యంబునీ
 పగతిన్ తీనమునంది. పేరుగొనుటల్- బావిందసామాన్యమే-
 సుగమంబై వెలుగొందు తద్ధృదయరోచుల్ నన్నుముంచెత్తి భ
 దగతిన్ నిద్రలఁ బుచ్చ నీయొడిని- మాతా! ధన్యతన్ బొందనే-

కానన్- ధర్మనిధానమున్- విమల మోక్షనంద సంధానమున్-
 జ్ఞానధ్యానవిధానమున్- సకలవాంఛాః సమాధానమున్-
 దీనజ్ఞాపరిధానమున్- ధరణికాత్మీర్థపగధానంబు నొ-
 నీ నైజాచ్ఛపునీత తత్వమెటులేనిన్ బోచునన్- జాహ్నువీ!

మరుదుల్లోలదమేయ సల్లహరికా మాన్యార్ద్ర పూర్ణాంబుజ
 స్ఫురదౌజ్వల్య విలాసపాంసుపటవీ శోభాయమానంబునై -
 సురకాంతాతనులిప్త సాగరుగురుజ్యోత్స్నాతిజంబాలమా
 వరధాగీరధి తోయజాలమిత సంప్రాప్తించు నన్ బ్రోచగన్.

మదియోగ్యంబు నయోగ్యమున్ దెలిసి సన్మానించుకోలేని యీ
 మదిరాసాన విఘ్నార్జచిత్తుల మహామాలిన్య సంఘంబులో-
 ఎదురౌ ధర్మ విధర్మ మర్మముల నెన్నేఁ జూచివేసారితికై-
 నదయామూర్తి! లయంబుఁ జేసికొని, విశ్రాంతిన్ బ్రహ్మాదింబుమా

జననంబెంచితిమా, రమా రమణ పూజ్యార్థక్త పాదాబ్జ మం
దెనయన్- కాపురముంటయా- శివజటా హేలాతి జూటాగ్రమం
దనగా- కొండలసందడింబడి ప్రవాహంబందు నెవ్వారికి
ఘనతల్ కల్గినవమ్మ- దీను నను రక్షింజేయుమా జాహ్నువీ!

అమ్మా ! మేచ్చుడనంచు జాతివెలిఁ జేయంజూచి- ఓర్పుంచి- స్వా
ర్థమే యర్థము గాఁగ కర్మతులు వ్యర్థంబెంచ హర్షించి, న్యా
య్యమ్మున్ జూడని ఛాందసాశి కయి, భార్యన్ మట్టుబెట్టించి, హై
స్యమ్మీదేహమునేలఁ బూనవరె? స్థానంబిమ్ము నీలోననే.....

రాయల్ పల్కినల్లొక మొక్కొకటి, యేరక్తిన్ బ్రదర్శించుటన్
న్యాయంబెంచునో గంగ- పొంగులిడి- ఏకైకమ్ము సోపానమున్
రాయన్ జొచ్చుచు- మెల్లమెల్లన తఁడారాధించు దిక్కొచు- రా
నాయెన్ లోకము వింతనంద శతసంఖ్యాకాంతసోపానయై-

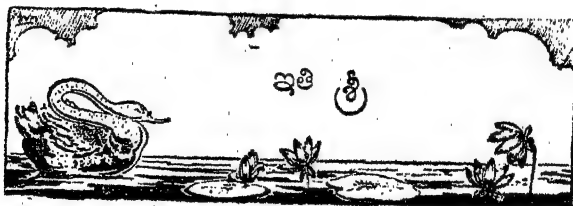
రవియాకోశము దిగ్దశాపరిధి సంక్రాంతించి, శాంతించు- నాఁ
డవినాభావము నీకు నాకనుచు వ్యాహరించు భాగీరథీ
భవకమామృత వాహినీతతులు సంభావించి- ఉవ్వెత్తుగా-
చవులన్ జిమ్ముచు- కొగిలించుకొన- స్వచ్ఛాత్మీయ సత్పండితుఁ

స్థిరమై-శాశ్వతమై- చెలంగు కవితాశ్రీయుక్త పీయూషవా
గ్గురులుత్తుంగ తరంగ సంగమిత గంగావాహినుల్లాగ- ఇ
ర్వురకున్ భేదములేక- ఐక్యమయి- సారోదారతద్భారతీ
గురుగాంభీర్యవిశాల సీమలకు సాగున్-నాడు- సాశ్చర్యమై-

* * * *

విసమున్ జిమ్మిన ఛాందసుల్ గన- సభాపీఠంబుపై నున్న- అ
య్యసము- గంగధరించిలోఁ గొనుట సత్యంబోసు నిత్యంబుగా-
ఎసగన్ చిత్రవిచిత్రమేమియగు నూహించన్- జగన్నాథుకున్
రసగంగాధరుఁ డన్న నామమెయథార్థంబయ్యె నిద్ధాత్రిలో....

అ చ్చు లో —

శాంతినికేతనము (న వ ల)

జానకి (ప ద్య కా వ్య ము)

అక్షయమణిరము (ఖ ం డ కా వ్య ము)

ప్రతు ల కు :-

వాణీ బుక్ డిపో,

భీమవరం.

